

Die Gaste

Sayı: 15 / Ocak-Şubat 2011

3 Avrupa Yönetici Kültüründen Alman ve Hıristiyan-Yahudi Yönetici Kültürüne

Prof. Dr. Gudrun HENTGES

4 Yönetici Kültür: Sanal Bir Kale

Prof. Dr. Wolf-D. BUKOW

Bassam Tibi'nin düşünceleri, "ortak değer olarak yönetici kültür" başlığı altında federal hükümet dergisi "Das Parlament" in ekinde yayınlandı ve şimdi Hıristiyan Birlik çevrelerinde geniş ölçüde kabul görüyor.

6 PISA 2009 Almanya'da Bir Yenilik Yok mu?

Prof. Dr. Havva ENGİN

Geçen haftalarda yeniden bir ayın düzenlendi – PISA sonuçlarının duyurulması. Basın, Alman öğrencilerindeki mütevazî düzelmeyi –en düşük okuma becerisi düzeyindeki öğrenci sayısının azalması nedeniyle de– büyük bir başarı olarak kutladı. İyi haberler de bu kadarıyla sınırlıydı. Bundan ötesi, "same results as every year!" (Sonuçlar her yılki gibi!)

8 Almanya'da Türk Göçmenlerin Hukuki Statüsüne İlişkin Gelişmeler

Prof. Dr. A. Ülkü AZRAK

12 Söyleşiler VI

Biri: Merhaba... Hoş anlatımlarını hemen dinlemeğe başlamak istediğimden, geçen kez bıraktığımız yeri hatırlatmak istiyorum. En son, Platon'un köleci topluma bakış açısını konuşmuştu ve Aristoteles'in bu konudaki tezlerine geçmek üzereydik.

15 Savulun Türkler Geliyor

Zehra İPŞİROĞLU

Lale Akgün'ün "Semra Hala" kitapları üzerine

Önce Suriye kökenli Alman vatandaşı Bassam Tibi'nin Avrupa'nın entegrasyonu için geliştirdiği bir kavram ortaya çıktı: *Leitkultur*. Bu "yönetici ve yönlendirici kültür" kavramı Ekim 2000 yılında Friedrich Merz tarafından Almanya'daki "yabancılar sorunu"na, entegrasyon sorununa devşirilerek *deutsche Leitkultur* halini aldı. Ancak yükselen tepkiler karşısında tartışma hızla bitirildi ve "Alman yönetici ve yönlendirici kültür" kavramı uykuya yatırıldı.

Aradan on yıl geçti. 2010'un Ekim ayında CDU/CSU'nun gençlik kolunun kurultayında Seehofer "mültikültü öldü"ğünü ilan ederken, *deutsche Leitkultur* konusunda Birlik Partilerinin anlaşmaya vardıklarını bildirdi. Şimdi içeriği belirsiz bu "Alman yönetici ve yönlendirici kültürü" entegrasyon sorununun tek çözümü olarak sunulmuş durumda.

Açık ki, "*deutsche Leitkultur*", sadece basit bir slogan olarak bırakılamaz, içeriği doldurulmak zorundadır. Bu da, kaçınılmaz olarak Alman tarihinin ve Alman kültürünün tartışılmasına yol açacaktır. Bu Alman tarih tartışması da Otto Eduard Leopold von Bismarck olmaksızın yapılamaz.

Tarihe "Alman birliğinin kurucusu" olarak geçen von Bismarck, kimilerine göre, "diplomasi ustası", kimilerine göre "kurnaz ve hilekar bir politikacı"ydı.

1848 Devrimi'nde Frankfurt'ta toplanan ilk (ve son) Alman Ulusal Meclisi cumhuriyet ilan edemedi dağılıncaya, sahneye Bismarck çıktı.

Von Bismarck, 1862'de Prusya başbakanı oldu. 1864'de Schleswig ve Holstein'in kurtarıcısı olarak sahnede yer aldı. 1866 yılında Sadova'da Avusturya ordusunu yenilgiye uğrattı, Avusturya'yı Kuzey Alman Birliği'nden çıkardı ve Birliğin başbakanı oldu (*Bundeskanzler*). 1870 Fransa-Prusya savaşından muzaffer çıkan von Bismarck'ın ilk işi Prusya kralı I. Wilhelm'i Alman Kralı ilan ederek II. Reich rejimini kurmak oldu ve kendisini de *Deutsche Reichskanzler* ilan etti. Ve ardından 1871 Paris Komünü'nün yıkılması için Fransız kralıyla işbirliği yaptı. 1878'de Anti-Sosyalist Yasa'yı çıkartarak Sosyal-Demokrat Parti'nin faaliyetlerini yasakladı.

Öte yandan Prusya demiryollarını devletleştirdi. O güne kadar SPD tarafından savunulan sağlık, kaza ve emeklilik sigortalarını 1883-1889 yıllarında yasalaştırdı. Böylece kullanılabileceği yeni gelir kaynakları sağlamış oldu. Bütün bunlar "devlet sosyalizmi" diye alkışlandı.

Ama von Bismarck'ı başyazı haline getiren asıl neden ise, Reichskanzler olarak başlattığı "*kulturkampf*"tır.

Von Bismarck, "Alman birliği"ne direnen katolik güney eyaletlerini, özellikle de Bavyera eyaletini dize getirmek için 1871'de "*kulturkampf*"ı başlattı.

"*Kulturkampf*", 1871 yılında kilise kürsüsünden siyaset yapan papazlara iki yıl hapis cezası getiren yasa değişikliğiyle başladı (*Strafgesetzbuch § 130 – Kanzelparagraph*. Bu madde 1953 yılına kadar yürürlükte kaldı).

Mart 1872'de katolik okulları devlet denetimine alındı. Haziran 1872'de rahiplerin devlet okullarında çalışması yasaklandı.

1872 sonlarında Cizvitlerin faaliyetleri yasaklandı. Katolik rahiplerin laik mahkemelerde yargılanması sağlandı.

1873'de çıkartılan "Mayıs Yasası"yla din adamlarının eğitim ve atama yetkisi devlete verildi.

1875'de katolik kilisesine yapılan devlet yardımı kaldırıldı.

1875'de kilise nikahının yerine resmi (*Standesamt*) nikah getirildi.

Ancak bu "kültür savaşı"nın en büyük sonucu, Almanya'nın işgali altında bulunan Polonya topraklarında ortaya çıktı. Katolik okulları kapatılırken, aynı zamanda Polonyalıların ulusal okulları da kapatıldı, Lehçe konuşmak yasaklandı. Amaç, Alman imparatorluğu sınırları içindeki Polonyalıların asimilasyonuydu (*Germanisation/Almanlaştırılması*).

Böylece II. Reich rejiminde katolik kilisesinin gücü kırılıp, Max Weber'in "kapitalizmin ruhu" dediği "protestan ahlakı" egemen hale getirilirken, katolik kilisesine karşı protestan devletin açtığı din savaşının adı "*kulturkampf*" olarak

tarihe geçti. Von Bismarck'ın "kulturkampf"ı, sözcüğün tam anlamıyla Alman-protestan kültürünün Alman birliğinin temeli haline getirilmesinin ve imparatorluk sınırları içindeki Alman olmayanların "Almanlaştırılması"nın (Germanisation) ifadesi olmuştur.

Günümüzde ise, "deutsche Leitkultur"den söz edilmektedir. Bu "Leitkultur"ün içeriği belirsizdir. Sadece Alman anayasasına, yasalarına bağlı olmak ve Alman kültürüne saygı göstermek ola-

rak tanımlanmakla yetinilmektedir. Bu "Leitkultur" söyleminin, ne ölçüde Almanya'daki "yabancıları" asimile etmeye ve ne ölçüde "Alman ulusal birliğini" sağlamaya yönelik olacağı bilinmemektedir. Bütün sorun, "deutsche Leitkultur" savunucularının ne kadar Bismarcklaşacaklarıyla ilgilidir. Açık olan tek şey, Bismarcklaşan bir "Leitkultur" savunuculuğunun, Bismarck'ın "kulturkampf"ının ikinci versiyonu olacağıdır.

DIE GASTE

İki AYLIK TÜRKÇE GAZETE

TÜRKISCHE ZEITUNG

ERSCHEINUNGSWEISE: ALLE ZWEI MONATE

Unentgeltlich

Herausgeber: Initiative zur Förderung von Sprache und Bildung e.V.

DİL VE EĞİTİMİ DESTEKLEMEK İÇİN İNİSİYATİF e.V.

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

ViSdP/Chefredakteur:

ZEYNEL KORKMAZ

(Duisburg/Essen Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü)

YAYIN YÖNETİMİ/REDAKTION::

ENGİN KUNTER (Doktorandin)

GÜLDEN GÜNGÖR

OZAN DAĞHAN

Posta Adresi:

Postfach 10 30 03
40021 Düsseldorf

İnternet Adresi:

www.diegaste.de

E-Posta/Mail:

diegaste@yahoo.com

Dizgi/Layout: Die Gaste Verlag
Baskı/Druck: Hürriyet-Deutschland

İÇERİK

Avrupa Yönetici Kültüründen Alman ve Hıristiyan-Yahudi Yönetici Kültürüne	3	Prof. Dr. Gudrun Hentges
Yönetici Kültür – Sanal Bir Kale	4	Prof. Dr. Wolf-D. Bukow
Avrupa'da "İslamofobi" Gelişiyor	5	Dergi Duyurusu
PISA 2009 - Almanya'da Bir Yenilik Yok mu?	6	Prof. Dr. Havva Engin
PISA 2009 Sonuçları	6	Die Gaste
Öğretmenlerin Çocukları	7	Nebahat S. Ercan
Göç Kökenli Gençlerin Yaşam Stratejileri Üzerine	7	Prof. Dr. Erol Yıldız
Almanya'da Türk Göçmenlerin Hukuki Statüsüne İlişkin Gelişmeler	8	Prof. Dr. A. Ülkü Azrak
Konuşan Aile-Şanslı Çocuk	9	Kubilay Ercenk
Uyum Sürecinde Anadilin Yeri	10	Nihat Ercan
Almanya Türkülerinde Göçün Tarihi	11	Prof. Dr. Ali Osman Öztürk
Söyleşiler VI	12	Koral Okan
Euro-Türkler ve Kuşaklararası Bazı Farklılıklar	13	Prof. Dr. Ayhan Kaya
Savulun Türkler Geliyor ya da Önyargıların Kıskacında	15	Zehra İpşiroğlu
Die Gaste'nin III. Anadili ve Eğitim Toplantısı Simmern-Hunsrück'de Yapıldı	16	Die Gaste

Avrupa Yönetici Kültüründen Alman ve Hıristiyan-Yahudi Yönetici Kültürüne

Prof. Dr. Gudrun HENTGES

Ölü ilan edilenlerin ömrü uzun olur... Türban, zorla evlilik ve töre cinayeti tartışmalarının ardından "yönetici kültür" (*Leitkultur*) kavramı şimdi yeniden manşet oluyor. Konuyla ilgili başlıklara birkaç örnek: "Yönetici Kültür ve Sosyal Pazar Ekonomisi", "Yönetici Kültür Yerine Acılar", "Yönetici Kültür Karmaşası", "Kuran ile Yönetici Kültür Arasında", "Yöneticilik ve Yönetici Kültür". Bir kavramın popülaritesi, kendi kavramsal kesinliğiyle ters orantılı bir ilişkide olduğu algılanabilir. Bir başka deyişle, bir kavram ne kadar belirsiz ve muğlaksa, kamuoyu tartışmalarında ve politik tartışmalarda o kadar popülerdir. Yönetici kültür kavramı, benim tezime göre, farklı ve kısmen karşıt tasarı ve tasarımların yansıma tahtası işlevi görüyor.

1. Bassam Tibi ve Yönetici Kültür Tartışması

Ansiklopedilerde ya da bilimsel literatürde yönetici kültür tanımını aramak boşuna. Göttingen'de öğretim görevlisi olan siyasal bilimci Bassam Tibi, ilk kez 1996'da, "*Multikultureller Werte-Relativismus und Werte-Verlust*" başlıklı yazısında bu kavrama damgasını vurdu.¹ İki yıl sonra yayımlanan "*Europa ohne Identität?*" başlıklı kitabında, Bassam Tibi, "yönetici kültür" kavramını – gerçi Avrupa'nın yönetici kültürü anlamında – açıkladı ve "mültikültüreliliğin değer keyfiyeti karşısında sınır koyarak" içeriğini kültürel çoğulculukla doldurdu.²

Onun görüşüne göre, Avrupa için gerekli yönetici kültürün özünü şu değerler oluşturmalydı:

"Dini vahiler karşısında aklın önceliği, bir başka deyimle mutlak dini gerçeklerin geçerliliğinden önce *bi-reysel* insan hakları (yani grup hakları değil), seküler, din ve siyasetin birbirinden ayrılmasına dayalı demokrasi, *her bakımdan kabul gören* çoğulculuk ve de aynı şekilde karşılıklı olması gereken seküler hoşgörü."³

Tibi'nin Avrupa yönetici kültürüne ilişkin belirlemelerinin ayırt edici özelliği, aydınlanma çağı ve burjuva devrimlerinin – özellikle Fransız Devrimi'nin – oluşturduğu cumhuriyetçi değerlere işaret etmesidir. Yönetici kültür kavramını evrensel bir uygarlaşma anlamında kullanmakta. *Avrupa* yönetici kültürünün *Alman* yönetici kültürü biçiminde politik tartışmalarda farklı anlamlandırılması, kavramın içeriğinin boşaltılmasıyla elele gitmektedir ve bir Alman yönetici kültürü istemi, baskıcı yabancı ve mülteci politikalarının eşdeğerine dönüşmüştür.

2. Avrupa Yönetici Kültüründen Alman Yönetici Kültürüne

Tibi'nin Avrupa yönetici kültürü is-

¹ Vgl. Tibi 1996, S. 27-36

² Tibi 2001, S. 23-26

³ Tibi 2000, S. 183 (Herv. i. O.)

temi, ilk başta kamuoyu tartışmalarında önemli bir rol oynamamıştır. Kavramı popülerleştirmeye ilk cesaret eden, dönemin CDU Berlin-Brandenburg Eyalet Örgütü başkanı Jörg Schönbohm oldu. Schönbohm bu girişimini çifte vatandaşlığa karşı yürütülen kampanya kapsamında, kendini Alman yönetici kültürünün koruyucusu düzeyine yükselterek ve "paralel kültürler" karşı savaş açarak gerçekleştirmiştir. Ama sonunda bu kavramı kamuoyu tartışmalarına sokan Ekim 2000'de, Almanya'da yaşayan yabancıların Alman yönetici kültürüne uymaları gerektiğine yönelik istemiyle CDU/CSU Fraksiyonu başkanı Friedrich Merz oldu. Merz'in açıklaması bir öfke dalgasına neden oldu, ama ayrıca pek çok dayanışma beyanlarını da beraberinde getirdi. CSU Temel İlkeler Komisyonu başkanı Alois Glück, göçün düzenlenmesinde yönetici kültür ilkesinin uygulanmasını talep etti; yönetici kültür, mültikültürel toplum modeli karşısında bir seçenek oluşturmalıydı.⁴ Eski CDU/CSU genel sekreteri Laurenz Meyer, Merz'i savunarak, "ben Alman olmaktan gurur duyuyorum" açıklamasını yaptı ve Jörg Schönbohm, "Alman yönetici kültürü" kavramına "çok büyük" değer biçtiğini belirtti.⁵

Temel anlamsal değişiklik –Avrupa yönetici kültürünü terk ederek Alman yönetici kültürüne dönmek– kavramın içeriğinin muğlak kalmasıyla birlikte gelişti. Bu kavramı tanımlamaları istenen Hıristiyan Birlik politikacıları, anayasaya bağlılığı, Almanca bilinmesine, insan haklarının ve kadınların eşitliğinin kabulüne işaret ettiler. Eleştirmenler haklı olarak, anlamsal içeriği madem ki yıllardan ve on yıllardan beri tartışılan görünümle sınırlı kalıyor, o halde neden yeni bir kavrama gereksinim duyulduğunu sordular. Bir Alman yönetici kültürü talebi, kavramsal anlamı çoğunlukla belirsiz kaldığından ve içeriğinin, kesinlikle anayasaya sadık kalmaya ve dil edincine indirgenmediği sanısına yol açtığından karışıklığa neden oldu.

CDU Göç Komisyonu için, CDU/CSU çalışma esasları tarafından saptanan entegrasyonun ve dil edincinin yanı sıra devlet düzeninin ve anayasal düzenin kabulü için karar verilmesini gerektirdiğidir.

"Bu, hıristiyanlık, yahudilik, antik felsefe, hümanizm, Roma hukuku ve aydınlanma çağı tarafından belirleyici biçimde etkilenmiş olan Hıristiyan-Batı kültürünün değerler bütünü'nün kabul edilmesidir. (...) Hedefimiz hoşgörü kültürü ve birliktelik olmalıdır – anayasal değerlerin zemini üzerinde ve kendi kimliğinin bilincinde olarak. Bu değerlere riayet ediş Almanya'da yönetici kültür olarak tanımlandığında, yönetici kültür bu anlamda kav-

ranılmalıdır."⁶

Hıristiyan Birlik, programında Alman yönetici kültürüne yönelik açık bir talepte bulunmaya mesafeli durarak, ama "Almanya'da yönetici kültür" formülünü terk etmeyerek, eleştirilerin yelkenlerini indirmeye çalışmaktadır: "Almanya'da bir yönetici kültür", Alman kültürü üzerindeki heterojen etkileri tanımlamaktadır. Göze batan ise Hıristiyan Birlik partilerinin, "bizim Hıristiyan-Batı kültürümüzün"⁷ değer bütünü üzerinde islamın hiçbir etkisine izin vermesidir. Onlar burada salt durağan bir kültür kavramından yola çıkmıyorlar; islamın Avrupa ülkelerinin temel bilimlari (cebir, kimya) ve deneye dayalı uygulamalı bilimlari üzerindeki (astronomi, tıp, optik) etkisini yadsıyorlar.

CDU, Şubat 2007'de yönetici kültür kavramına olumlu atıfta bulunmaktan çekiniyordu. "Yönetici kültür", Şubat 2007'de, Temel İlkeler Komisyonu'nun üzerinde mutabakat sağladığı yeni CDU programı taslağının önerge metninde yer almadı.⁸ Dönemin Konrad Adenauer Vakfı başkanı ve önerge metnini hazırlayan çalışma grubunun yöneticisi Bernhard Vogel, kavramın kullanılması karşısında kuşkularını dile getirdi. CDU Genel Sekreteri ve Temel İlkeler Komisyonu Başkanı Ronald Pofalla da, önce bu kavramın tartışmaya çok fazla egemen olmasından endişe ediyordu. Ama Şubat 2007'nin sonunda Pofalla şunları açıklıyordu:

"Biz yönetici kültür kavramını kırıcı olmadan kullanmak istiyoruz. Bu yalnızca kavramın tözünü şekillendirebildiğimiz oranda mümkündür. Yönetici kültürden birlikte yaşamımızın koşullarını anlıyoruz. Anayasal değerlerin kabul edilmesi buna dahildir. Burada yaşayan insanlar, ulusal sorumluluk beraberliğinin bir parçası olmalıdırlar, bu nedenle paralel toplumlarda yaşamamalıdırlar. Ulusumuzun tarihine ve geleneklerine ilgi göstermelidirler. Dilimize egemen olmaya ve elbette emek vermeye ve sorumluluk üstlenmeye hazırlıklı olmalıdırlar."⁹

3. Alman Yönetici Kültürü ve Hıristiyan-Yahudi Yönetici Kültürü

Şu anda "yönetici kültür" kavramı gerek Hıristiyan Birlik partileri çevrelerinde, gerekse kamuoyu tartışmalarında beklenmedik bir rönesans yaşıyor. CDU parti kongresi için hazırlanan "Gelecekteki Sorumluluk" önergesinde (taz v. 15.11.2010) şu formülasyona rastlanıyor: "Hıristiyan-Yahudi geleneği, antik dönemin felsefesi, aydınlanma çağı ve tarihsel deneyimlerimiz

Almanya'da yönetici kültürümüzü oluştururlar."¹⁰ CDU, "Hıristiyan-Yahudi geleneğini" "Almanya'nın yönetici kültürünün" temeli olarak ilan etmeyi kararlaştırdı. Böylesi tanımlamaların ne denli sorunlu olduğu bu bağlamda açıklık kazanmaktadır.

Birincisi: "Hıristiyan-Yahudi geleneğinin" "Alman yönetici kültürü"nü tayin ettiği iddiasını, örneğin Hessen Devlet Mahkemesi üyesi Rupert von Plottnitz şöyle eleştiriyor: "Nitekim din özgürlüğüyle ilgili olarak çifte standart uygulanması umudu, yani hıristiyanlara ve yahudilere, islamdan esirgenenlerin bolca sunulması, Anayasa Mahkemesi'nde başarısız olacaktır."¹¹ Von Plottnitz, burada 24 Eylül 2003 tarihli, farklı dinlere eşit yaklaşılması ilkesinin dikkate alınmasına vurgu yapılan BverfG kararına işaret etmektedir. Buna göre, devlet dinler karşısında tarafsız olmakla yükümlüdür.¹²

İkincisi: Bunun ötesinde "Almanya'nın yönetici kültürü" olarak "hıristiyan-yahudi geleneğinden" söz eden ana belgelerde, varsayılan o uyumlu hıristiyan-yahudi geleneğinin, 20. yüzyılda yahudi asıllı Alman vatandaşlarının vatandaşlıktan çıkarılmasına ve ülkeden atılmalarına neden olduğuna, sözümona etnik halktan Almanların (*Volksdeutsche*) arı ırk oluşturma sürecinde yahudi malvarlıklarına el koyduklarına – kaldı ki Avrupa genelinden Yahudilerin, bir sanayi olarak organize edilmiş sistematik kitlesel katliamların akabinde katledildiklerini – bir cümleyle dahi değinilmemektedir. Artık "Gelecekteki Sorumluluk" temel önergesiyle kullanıma giren "hıristiyan-yahudi geleneği" kavramı, gerçekliği açısından ya da karanlıkta kalan yönleriyle eleştirel bir şekilde sorgulanmalıdır.

Üçüncüsü: Kuşkusuz Almanya'da yüz yıllar içinde varolabilmiş yahudi gelenekleri, bir yandan temel önergede kendine mal edilirken, diğer yandan islami geleneklerden söz dahi edilmemekte; Almanya'da, 1960'lı yıllardan beri burada yaşayan ve çalışan 3 ile 3,5 milyon müslümanın varlığından da çok az söz edilmektedir.¹³ Hıristiyan-yahudi geleneğine yapılan olumlu dayandırma, daha çok, sözümona entegrasyon karşıtlarına (müslümanlar) karşı mücadele duyurusunda doruğa ulaşmakta ve onlara hoşgörünün sona ereceği ilan edilmektedir.¹⁴

Güncel tartışmalarda, ayrıca uzun süredir "yönetici kültür" kavramına olan güvensizliğin son on yılda erozyona uğradığı açıkça görülmektedir. Şimdi CSU başkanı Horst Seehofer, "mültikültü öldü" açıklaması yapıyor ve "Alman yönetici kültüründe" ısrar ediyor: "Biz bir Alman yönetici kültürünü

¹⁰ Stefan Reinecke: Leitkultur im Leitantrag, in: taz v. 15.11.2010

¹¹ von Plottnitz 2010, S. 29

¹² Vgl. von Plottnitz 2010, S. 28 ff.

¹³ Muslime in Deutschland 2007, S. 34

¹⁴ CDU definiert "Leitkultur" - Kirchen kritisieren Konzept, SWR, 16.11.2010

⁶ CDU 2000

⁷ Ebd.

⁸ zit. nach: FAZ 2007, S. 2

⁹ Interview mit Pofalla 2007

⁴ vgl. Frankfurter Rundschau v. 27.10.2000

⁵ vgl. web.de, ticker 16:12, v. 23.10.2000

temsil ediyoruz". Seehofer, Almanya'daki değer kurallarını, "yahudi kökenli ve hıristiyan yönelimli" kurallar olarak görmektedir. Değer kuralları islamdan etkilenmemiştir ve bu böyle kalmalıdır.

"Alman politikacılar mevsim değişikliklerine göre 'yönetici kültür tartışmaları' yürütüyorlar", *Zeit* gazetesi böyle yorumluyor. "Seehofer'in 'hıristiyan-yahudi yönetici kültürü', hukuka uymak ya da islamın reforme edilmesi istemiyle de yetinmiyor. Bu istem daha da radikal. O çağrı yapmıyor, daha çok tehdit ediyor, sıcaklığında ısınmak üzere ateşe benzin döküyor. 'Değerler' ve 'kültür' söylemlerinin çoban kavalı sesleri altında ceza ve kontrol, hiçe sayma ve ihbarcılık istemi tertipleniyor (...) 'hıristiyanlık-yahudilik' olgusu düşmanı işaretlemektedir."¹⁵

¹⁵ Leitkulturdebatte Die neuen Feinde, Das Gerede von der "christlich-jüdischen Leitkultur" schürt den Fremdenhass, in: Zeit Online v. 23.10.2010

4. Başarısızlığa Uğramış Bir Alman Tartışması

Tartışmanın temel sorularından biri, ilgili kültürün değer ve normlarına ilişkin sorudur. Bassam Tibi tarafından belirtilen Avrupa'nın yönetici kültürünün ayırt edici özellikleri aydınlanma çağına, burjuva devrimlerinin istemlerine ve Batı demokrasilerine yönelmektedir. Bu cumhuriyetçi değerler için yönetici kültürü kavramını icat etmek, kültürel çoğulculuk, çokkültürlülük ve yabancılarla göçmenlerin toplumsal entegrasyonu tartışmalarının aydınlanmasına kesinlikle katkı sağlamamıştır. Tersine: Tibi tarafından talep edilen yönetici kültürün *Avrupa* boyutu, onun Alman izleyicileri tarafından geniş ölçüde gözardı edildi, kamuoyu tartışmasında ilgi yalnızca *Alman* yönetici kültürüneydi. Tibi bu kavramı he-

nüz "keşfetmişti" ki, hemen ardından onu yorumlama gücünü elinden yitirdi. Avrupa yönetici kültürünün Alman yönetici kültürü şeklinde farklı yorumlanması, Alman tartışmalarının karakteristiğidir. Alman yönetici kültür kavramının içeriğini doldurmak söz konusu olduğunda pozisyonlar çeşitlenmektedir. Bazı tasarılar anayasaya bağlılık ve dil edinci ile sınırlı kalırken, diğer görüşler bunun ötesine işaret etmekte. Bu bağlamda, göçmenlerin yönelmeleri gereken bir Alman kültürü ya da bir Alman (ulusal) karakteri tasarlanmaktadır. Bu açık kültürel asimilasyon isteminin ötesinde, tartışmaların çok sayıda dışlama ve ayrımcılık içerdiğine rastlanmaktadır.

Alman yönetici kültürünün hıristiyan-yahudi geleneklerine olumlu dayandırması, aydınlatıcılığı yönünden aynı şekilde dü-

şüktür. Hıristiyan ve yahudi bağlantısı, Almanya'da yahudiliğin ve hıristiyanlığın barışçıl ve üretken olarak birarada yaşamayı telkin etmektedir. Yahudi geleneklerine olumlu dayandırma, Almanya'da islami geleneklere olumsuz itirazlarla, bir başka ifadeyle, politik tartışmalarda sık sık entegrasyon karşıtları görüntüsü verilen müslümanların Almanya'daki varlığına eleştirel bir bakışla birlikte yürümektedir. Burada görülen, –ve bazı eleştirel yazıda da ortaya konulduğu gibi– yönetici kültür tartışmalarının çifte standarttır. Bu kavram, toplumsal grupları dışlamakta, onları, şöyle ya da böyle tanımlanmış yönetici kültür ile çelişen gruplar olarak tanımlamakta ve mekanizmaları başka gruplara da aktarılabilen düşman kavramı şekillendirmesine hizmet etmektedir.

Çeviri: Die Gaste

Yönetici Kültür: Sanal Bir Kale

Prof. Dr. Wolf-D. BUKOW

Alman yönetici kültürünün artık kamuoyu söylemlerinin dışında yer alması düşünülemez. Aslında kimse bunun kesin olarak ne anlama geldiğini belirtebilir, ama o herkesin ağzında ve çok başarılı olduğu da görülüyor. Bu öykü nasıl ortaya çıktı ve neden böylesine etkili bir toplumsal mite dönüştü?

Tarihçe

Tarihçe, II. Dünya Savaşı sonrasında, kalıcı biçimde itibarını yitirmiş gözükken sağcı Alman ulusal görüşleri yeniden kabul edilebilir kılmak üzere, birkaç Heidelbergli bilimadamlarının elli küsur yıl önce biraraya gelmeleriyle başlıyor. Bu amaçla çağdaş sistem teorisi düşüncelerinden faydalanarak, bunlardan "yabancı" düşmanı bir toplum modeli (*Heidelberg Manifestosu*) şekillendirdiler ve yeni bir "ulusal kimlik" talep ettiler. Ve gerçekten de bu modernize edilmiş sağ görüş ile Baden Württemberg CDU'su ve Bavyera CSU'su başta olmak üzere, muhafazakar çevrelerde kısa sürede yankı buldular. Bu görüş, çıkış noktasını oluşturan ve CDU'ya yakın "Think-Thank" Weikersheim üzerinden hızla yayıldı. Kısa sürede bu savlardan yararlanmayan bir tek eyalet ve bir tek federal seçim kampanyası kalmadı. Özellikle o andan itibaren "Alman" çıkarlarına istinaden "yabancıya" ayrımcılık uygulamak popüler oldu. Yeni bir ulusal öykü böylece başarıyla uygulamaya sokulmuş oldu.

Bu tasarımı, Rheinland Pfalz üzerinden iktidarın merkezine oturmak üzere beceriyle ele alarak işleyen ve başbakan olduktan sonra bu anlatıyı, kendi "halk partisini" sağcı seçmen potansiyeliyle genişletmek için kullanan, tarihçi Helmut Kohl'du. Bundan da öte, onu, "yabancı" düşmanı bir atmosfer yaratarak, kendini ulusun koruyucusu olarak sahnelemek için kullandı. Geçmişte bakıldığında anlaşılacağı gibi bu

strateji salt başarılı olmakla kalmadı, ayrıca birçok sonuca da neden oldu. Sağcı seçmenleri çekmeyi ve Cumhuriyetçileri ve NPD gibi diğer sağcı partileri küçük tutmayı başardı, ama bu başarıyı, yurttaşların öz güveninde gerçekleşen dönüşümle ödedi. Sağcı düşünüş yeniden toplumun merkezinde kabul görür oldu. Bu bağlamda en masum girişim ise, ulusal öyküyü simgesel olarak sahnelemektir. Bonn'daki Alman Tarihi Kurumu (*Haus der Deutschen Geschichte*) bunun için birçok örnekten birisidir. Ancak çok daha vahim olanı, toplumun yeniden uluslaştırılması ve aynı zamanda "yabancı düşmanlığına" odaklandırılması olmuştur.

Bu çifte mesaj hedefine ulaştı ve o zamandan bu yana sürekli olarak saptanabilmektedir. Bu şekilde, kırk yıl boyunca, artık çoktan geri döndürülmesi imkansız bir toplumsal olguya dönüşen göçün kabul görmesi başarıyla reddedilmiştir. Mesajın hedefine ulaştığı, ulusal bir olay biçiminde sahnelenen iki Almanya'nın birleşmesi çerçevesindeki olaylarda görülmektedir. "Biz Halkız" söylemi, ulusal bütünlüğün bir mesajı olarak formüle edilmekte ve Solingen'den Hoyerswerda'ya kadar pogromlarda belgelenmektedir. İki Almanya'nın birleşmesinden bu yana ulusal kimlik tartışmaları giderek azaldı ve yalnızca yayınların kültür sanat bölümlerinde ve daha çok popüler-bilimsel yayınlarda devam etti. O zamandan beri süregelen, arka planında göç karşıtlığı, bir diğer ifadeyle ırkçılık ortamı bulunan bu durum, katıyen bu sorunsalın tükendiği anlamına gelmez, tam tersine, mesajın nihai olarak yerine ulaştığı ve çoktandır toplumun merkezinde günlük yaşantıya dönüştüğü anlamına gelir. Konuya ilişkin henüz yeni yapılmış ampirik araştırmalar tam da bunu tanıtlamakta. Ulusallık havasının günlük yaşantıya dönüşmesiyle göç karşıtı tutum pekişmekte. Bununla birlikte,

günlük yaşamda varlığını sürdüren eski sağcı düşünüşün bu olguyla kaynaşması için, yani antisemit önyargıların entegre edilmesi için imkanlar doğmakta. Öykü, bu zeminde toplumsal bir mite dönüşmektedir ve artık geniş çevrelere sızabilmiştir.

"Ulusal Kimlik"ten "Yönetici Kültür"e

Burada da tartışmayı hızlandıranlar yine bilimadamları ve herkesten çok Göttingenli ilahiyat bilimci Bassam Tibi oldu. Bassam Tibi 1998'de "*Kimliksiz Avrupa*" üzerine çalışmasını yayınladı. O da bir zamanlar Heidelbergli bilimadamları gibi çağdaş sistem teorisi düşüncelerinden yararlandı. Açık olarak Niklas Luhmann'ın "başat farklılık" (*Leitdifferenz*) kavramını alarak Avrupa üzerine yansıtılmaktadır. Böylece "yönetici kültür" kavramı doğmuş oldu. Bu yeni öykü, eski "ulusal kimlik" öyküsünden çok daha esnek görüldüğü ve herşeyden önce Avrupa (Avrupa Birliği kastediliyor) düşüncesine daha iyi uydurulabilirdiği için süratle tüm muhafazakar politikacılar tarafından kabul edildi. Bassam Tibi'nin çalışmasının henüz yayınlanmasından birkaç hafta sonra, Friedrich Merz, kavramın somutluğunu takdir etti. Ve Merz ayrıca, polemik yapmak amacıyla, "çokkültürlü toplum" tasarısı karşısına "Alman yönetici kültürünü" getirdi. Bununla Hıristiyan Birliğin yeniden "sağa doğru yürüyüşe" koyulmasını çok bilinçli bir şekilde hesaba katıyor. Altı ay içerisinde, Bassam Tibi'nin düşünceleri, "ortak değer olarak yönetici kültür" başlığı altında *Federal Hükümet dergisi "Das Parlament"* in ekinde yayınlandı ve şimdi Hıristiyan Birlik çevrelerinde geniş ölçüde kabul görüyor. Ve nihayet 2005'de Angela Merkel Almanya başbakanı olduğunda, kendisi de Bassam Tibi'den alıntı yaptı. Merkel, kendi deyişle, bu "Alman yabancıların" düşüncelerini çok ikna edici buldu. Ve gerçekten de bu yeni

öykü eskisine kıyasla iki avantaj sunmakta: a) Birincisi, ulusal kimliği, artık şimdi özünü terk etmeden Avrupa düzeyinde yeniden formüle etme imkanı bulunuyor. Çünkü Alman değerleri yerine şimdi Avrupa esasları bağlamında Alman değerleri ve Almanya yerine Hıristiyan Batı dünyasının bir parçası olan bir Almanya kuvvetle tasdik edilebilir.

b) Ve ikincisi, kendi hatalarını özlü bir biçimde düzeltmek zorunda kalmadan eski "yabancılar politikasını" Avrupalı ortaklarına sıkılmadan sunulabilecektir.

O dönemdeki tartışmalara ilişkin görüşlerinden açıkça anlaşılacağı gibi, Bassam Tibi kendisi her iki durum için de taslağı sunuyor. Aslında bunun mevcut öykünün salt öteki bir modernizasyonu olduğu anlaşılabilir:

"Ancak benim yönetici kültürü tasarımımda, dizginsiz bir göçün, ülkenin gereksinmelerine odaklı bir göçe dönüştürülmesi ve bu göçmenlerin bir Avrupa kimliği çerçevesinde entegre edilmeleri söz konusudur, ama bu –böyle bir ayırım yapmak belirleyici bir niteliğe sahiptir– onları asimile etmek anlamına gelmez. Var oldukları tartışma götürmez farklılıkların rasyonel biçimde aşılması ve aynı zamanda bu ülkede, en önemli değer ve normlara ilişkin bir uzlaşmanın sağlanması gerekliliği işte tam da burada yatmaktadır. Ben ayrıca göçün bir sınırı olduğunu da kabul ediyorum..." (*Politik und Zeitgeschichte*- B 1-2/2001).

Kendisi bir Suriyeli olan ve henüz öğrencilik yıllarında göç eden Bassam Tibi'nin, en azından Alman göç rejiminin stratejisi olarak "asimilasyonu" reddetmesini esasında bir olumluluk olarak göz önünde bulundurmak gerekir. Ama bu, onun temel

savı karşısında gerçekten de kenarda kıyıda bir atıf olurdu. Ve en geç Tibi'nin "yönetici kültürü" kavramıyla Luhrmann'ın "başat farklılık" kavramı kendi anlamsal bağlantıları içinde karşılaştırıldığında, bu temel sav açıklık kazanmaktadır. Luhrmann'ın sistem teorisinde "başat farklılık" ile bir toplum içerisindeki bir (kısm) sistemin işaretlenmesi söz konusudur ve Luhrmann, bir hukuk sisteminin toplumsal ya da kültürel bir sistem karşısındaki özelliklerini betimlediği örneğinde olduğu gibi, kavramı *biçimsel* olarak tanımlar. Bassam Tibi'nin "yönetici kültürü", ilkin, *bir bütün olarak* toplumun özelliklerinin dünyanın geri kalanına karşı saptanması ve ikincisi, bir bütün olarak toplumun *hegemonyasının* dünyanın geri kalanına karşı sağlanılmasıdır. Luhrmann'da amaç, bir sistemin kendi özel istekleriyle tüm ilgili taleplere yanıt verebilecek biçimde şekillendirilmesidir. Tibi'de anlatılan, bir göçmenin topluma içeriksel olarak uyacak biçimde katılmasıdır. Burada söz konusu olan uyuma hazır "yaşayan sistemler" değil, tersine kişinin "kabul edersin ya da etmezsin" parolası uyarınca sorumlu kılınmasıdır. Sistemin yeni üyelere ve onların gereksinimlerine açılması amaçlanmamaktadır, tersine, kişinin, sistemin kimliğini içeriksel olarak kabul etmesi söz konusudur. Burada, 19. yüzyılın sınıflı toplumunda tartışmalı olan 18. yüzyılın ulusal devlet ruhu ve ona karşı yükümlü bir toplumsal anlayış esas alınmaktadır. Çağdaş, işbölümü üzerine oturtulmuş, dışa dönük olarak çoktan küreselleşmiş ve içe dönük olarak çeşitlenmiş toplumlara bu sur olma görünümü hiç de uymamakta. Bassam Tibi'nin de altı yıl sonra cesaretini yitirmiş olarak saptayabildiği gibi, bu tasarımın başarılı olması mümkün değildi.¹

Güncel Duruma İlişkin

Yönetici kültür tartışması en geç 2008 seçim kampanyalarında, önceleri "ulusal kimlik" öyküsünün kendisi için talep etmiş olduğu yeri aldı. Ama yeniden biçimlendirilen ulusal öykü ile yalnızca sağcı düşüncenin modernize edilmesi başarılmamış, aynı zamanda günlük bilince yerleşmiş tasarımların yeniden işlevsel kılınması da sağlanmıştır. Böylece onlar bugün yine politikanın hizmetindedirler ve "sanal bir kale" oluşturulmasında kullanılabilirler.

Elbette bununla birlikte, bu düşünüşün günlük yaşama dönüşümü sürecinden doğan dinsel temellendirme de, özellikle olumsuz bir doğrultuda antisemitizm biçiminde, sandaldaki yerini almış oldu. Görünüşe göre göç karşıtı tutumlar, günlük yaşantıyı kapsayarak gerçekleştirdiği yürüyüşte antisemitik önyargılarla karıştı. Dinsel temelleniş islam tartışmaları açısından yararlı, ancak antisemit önyargılar politik manzaraya uymamakta. Bu ise henüz gözönünde bulundurulmamaktadır. CDU'nun dört yıl önce düzenlenen 21. genel kurul toplantısında kararlaştırıldığı Temel İlkeler programının 1. bölümünde "biz Hıristiyan Demokratlar" ve 37. bentinde de şunlar yazıyor:

"Bu kültürel değerler ve tarihsel deneyimler toplumumuzun birlikteliğinin esaslarıdır ve Almanya'da yönetici kültürümüzü oluştururlar..."

Elbette dinsel vurgu her zaman için hesaplarda düşünülümüştür ve yerleşik sağcı düşüncede de sürekli olarak merkezi bir rol üstlenmiştir. Ve dinsel vurgu, Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra Huntington'un talep ettiği kültürler çatışması için de kullanıma elverişlidir. Ama bu esnada yolu açılan antisemitizm hemen bir soruna dönüşmektedir. Bunu eski Almanya Merkez Bankası

yöneticisi Thilo Sarrazin'in yayınladığı, 2010 Noel'ine kadar 1,5 milyon nüshası satılan ve kendisini mültimilyoner yapan "*Almanya Kendini Yok Ediyor*" başlıklı kitabından daha etkili biçimde tanıtlamaz. O, uzmanlık bilgisi olmadan tartışmakta ve daha ziyade birahane müdavimlerinin düşüncelerini tekrarlamaktadır. Kuvvetle "alışıldığı gibi düşünmeye" yönelmektedir. Bu ayrıca sürekli olarak sızan ırkçı imalar ve antisemit söylem biçimleri içinde geçerlidir, ki Sarrazin bunu sıkça islam karşıtlığına çevirerek yararlanmaktadır. O nedenle daha geçenlerde -Ekim 2010- Angela Merkel, uzun bir süre salt Hıristiyanlıkla tanımladığı yönetici kültür öyküsü -örneğin Avrupa anayasasına Hıristiyan tanrı kavramının eklenmesi isteminde olduğu gibi- şimdi Yahudi mirasına işaret ederek genişletti. Öykünün bu yolla daha da fazla bir silaha dönüştüğü, aynı dönemde Horst Seehofer'in söyleminde görülebilmekte. Horst Seehofer için din, kültürlerin günlük çatışmalarında bir silahtır: "Yahudilik-Hıristiyanlık" boyutu dost-düşman ayırımına hizmet eder. Almanya, diğer hiçbir dine yer olmayan bir ülkeye indirgeniyor.

Öykü, bu biçimde sonal olarak sanal bir kaleye dönüşmekte ve bu, -salt üç örnek sayılacak olursa- 6,7 milyon "yabancı" ve ek olarak birkaç milyon göç kökenli Almanı bulunan, dünya genelinde en çok küreselleşmiş bir ülkede gerçekleşiyor. Bu öykü aslında gerçeklik bakımından içeriği bulunmayan bir toplumsal mittir, ama gerçekten de sanal bir suru güçlendiren politik bir silahtır da.

Güncel durumda bu öykü dört yöne işaret etmektedir:

a) Çokkültürlü topluma karşı sınırları belirlemeye hizmet etmekte ve böylece "ulusal kimliğe" ve nihayet 19. yüzyılın ulu-

sal geleneklerine yönelik sürekliliği sağlamlaştırmaktadır.

b) Kendi yüceliğini sahneye koymayı teşvik etmekte ve böylece, yönetici kültürü tanıyamayan, bu nedenle de kaçınılmaz olarak değeri daha düşük olan dünyanın geri kalanı ile kendisi arasında sınır koymaya imkan tanımaktadır.

c) Göçe karşı, burada özellikle "Avrupalı olmayan", tercihen islam ağırlıklı ülkelerden göçe karşı bir silah işlevi görmektedir.

d) Günlük yaşamdaki ırkçı söylemlerin normalleştikleri ve gerçekliğin reddedilmesini otomatik hale getirecek biçimde pratik anlayışı kalıplaştırdıkları toplumsal bir bilinçle uyumlandırılmasına hizmet etmektedir.

Bundan sonrasının nasıl işlemesi gerektiği herkes için açıktır: Entegrasyon elbette ulusal yönetici kültüre uymak anlamına gelmektedir. Çokdilliliğe artık son verilmelidir. Çoktan beri Almanca'nın ulusal dil olarak anayasada temellendirilmesi önerilmektedir.² Kentler tenhalaşsa dahi göç kesin olarak durdurulmalıdır. Soru ise 19. yüzyılın dünya görüşünde daha ne kadar ısrarcı olunacağıdır.

¹ Bassam Tibi 16 Aralık 2006'da *Berliner Tagespiegel*'de "Gitme Nedenim" başlığı altında yazıyor: "Uzun vadede kendimi bu ülkede yabancı hissediyorum ve bu şekilde muamele görüyorum... Ben göç ediyorum, çünkü 44 yıl sonra hala yabancı olmayı artık kaldıramıyorum."

² *Süddeutsche Zeitung* henüz 3 Aralık 2008'de şunu kaydetmektedir: "CDU'nun Almanca'ya anayasal bir konum tahsis edilmesini içeren parti kararı sert eleştirilerle karşılaştı -sadece muhalefetin değil. Parti başkanı Angela Merkel dahi buna karşı." "Ve 13 Aralık 2010'da *Bild* gazetesi ve Berlin Alman Dili Derneği buna ilişkin bir başvuru başlatıyor".

Çeviri: Die Gaste

Batı Avrupa'da yaşayan ve Türklerin çoğunluğu oluşturduğu Müslüman topluluklara yönelik kuşular, gerek yerli gerek "yabancı" toplumların kendi geleneksel değerlerine daha sıkı yapışmasına, hatta "cemaatleşmesine" yol açıyor. İslam ve Hıristiyan köktencilik, eski giysilerinden sıyrılma da, biçim değiştirerek bir cepheleşmeye doğru gidiyor. Batı demokrasisinin bu "İslam korkusu" nedeniyle antisemitizm benzeri bir tuzağın eşiğinde olduğuna da dikkat çekiliyor. İslam'ın Batı demokrasisine yabancı ve hatta düşman olduğu yolundaki tezlerin, Avrupa'nın "yerli halkı" tarafından da destek bulması, yeni gerginlikleri tetikliyor. Özellikle

"Kültür" dergisinin yeni sayısında İslam'dan korku ayrıntılarıyla işlendi Avrupa'da "İslamofobi" Gelişiyor

Almanya ve Avusturya gibi çoğunluğu Türklerin oluşturduğu Müslüman göçmenler arasındaki tedirginliğin arttığı gözleniyor.

Avrupa'da Türkçe olarak yayımlanan "Kültür", ikinci sayısını "İslam korkusu" veya "İslam'dan ürkmeye" olarak çevrilebilecek olan ve yaşlı kıtada hızla yayılan "İslamofobi"ye ayırdı. Kapak konusu için Viyana, Paris, Londra, Münih ve Berlin gibi merkezlerde "yerinden hazırlanan" haber ve analizlerde, aydınlanmanın temel değerlerinden uzaklaşan Avrupa'nın, dinsel ve etnik bir çıkmaza doğru yol aldığına dikkat çekildi. Geniş örneklerle de yer verilen değerlendirmelerde, özellikle Almanya ve Avusturya'da Türk ağırlıklı Müslüman toplulukların, yerleşik Hıristiyan halkın kuşularıyla yüz yüze kalmasının ardında büyük bir yoksullaşmanın yattığı vurgulandı. Uğur Hüküm, Mustafa Kemal Erdemol, Selim Yalçın ve Osman Çıtsay, haber ve değerlendirmelerinde Avrupa'nın derin bir toplumsal krizden geçtiğini belirterek, günah keçisi konumundaki Müslümanların da kendilerini geleneksel ve dinsel değerlerle korumaya almak için çaba gösterdiğini kaydettiler. "Kültür"e göre, bu kültürel refleksler, krizin gittikçe derinleştiği Avrupa'da "kültürler arası sürtüşmeyi" daha da içinden çıkılmaz bir hale getiriyor. Dergide, toplumsal bir olayın kültürel boyutlarıyla öne çıkarıldığı gözlenirken, Almanya, Avusturya, Fransa ve İngiltere'de, yönetenlerin, neoliberal politikalarıyla zaten var olan huzursuzluğu derinleştirdiği kaydedildi. Dergide, Avrupa'nın muhtemel toplumsal sürtüşmeleri dinsel ve etnik bir zeminde tutmak için özel çaba harcadığına da dikkat çekildi.

Cumhuriyet'in Avrupa'daki yazar ve muhabirlerinin öncülüğünde yayımlanan Kültür'de kapak konusu "İslamofobi" dışında, ilginç başka alanlardan da haber ve analizler yer aldı. İtalyan si-

nemasının son dönemdeki en parlak yönetmenlerinden Türkiye kökenli Ferzan Özpetek, derginin ayrıntılı sorularını yanıtladı. Özpetek, "İtalyan sineması sol bir sinemadır" derken, Türkiye kökenli sinemanın kendini kabul ettirme hızına, Berlin Duvarı'nın yıkılması, "Presnes Diana'nın öldürülmesi" ve 11 Eylül 2001'deki İkiz Kuleler'e saldırı gibi, üç büyük olayın anlamına, dünyadaki büyük sürtüşme dinamiklerine ve Türkçe sinemanın geleceğine dair açıklamalarda da bulundu.

Gültekin Emre, Türk edebiyatının büyük ismi Sabahattin Ali'nin 1928-29 Berlin'inde izini sürerken, yazar Mustafa Kemal Erdemol Londra'yı İngiliz edebiyatının devleriyle iç içe işledi. Yönetmen Martina Priessner "Türkiye'deki Almanyalı Türkleri" işlediği son filminden hareketle soruları yanıtladı ve yeni projesinde, 1960'lardan 90'lara Türkiye'ye akan "sıla yolu" E5'in öyküsünü nasıl işlemeyi düşündüğünü anlattı. Hamburg'da yaşayan yazar Celil Denkteş, basılmayı bekleyen son kitabının konusu olan Enver Gökçe'ye dair ayrıntılar verdi. Denkteş, Türk modernleşmesinin bu önemli şairinin derin anlamını tartışmaya açtı. Ulum Tiyatrosu'nun önde gelen ismi Atila Cansever, Almanya'daki durumla ilgili ayrıntılı söyleşisinde Alman medyasının ilgisizliğini, "Valla, eroin kaçırarak daha çok Alman basınına çıkardık" sözleriyle özetledi. 20 ciltlik "Türk Kitaplığı" ile ilgili olarak dizinin yönetmeni Prof. Dr. Erika Glassen ile projeyi finanse eden Bosch Vakfı'nın yöneticilerinden Dr. Bettina Berns de ayrıntılı açıklamalarda bulundu.

Tabloid formatta 64 sayfa olarak üç ayda bir çıkan "Kültür", Almanya ve Avusturya'da yaygın dağıtımına veriliyor. Paris'te ise kısmen dağıtılıyor.

PISA 2009 - Almanya'da Bir Yenilik Yok mu?

Prof. Dr. Havva ENGİN

Geçen haftalarda yeniden bir ayın düzenlendi – PISA sonuçlarının duyurulması. Basın, Alman öğrencilerindeki mütevazı düzelmeyi –en düşük okuma becerisi düzeyindeki öğrenci sayısının azalması nedeniyle de– büyük bir başarı olarak kutladı. İyi haberler de bu kadarıyla sınırlıydı. Bundan ötesi, “*same results as every year!*” (Sonuçlar her yılki gibi!) Bunun anlamı: Köklü bir yön değişimi olmadan –öğrencilerin heterojen yapısıyla daha yetkin bir pedagojik yaklaşım anlamında– Alman eğitim sisteminin işlevselliği belirgin bir şekilde değişmeyecektir.

Özellikle göçmen öğrencilerle ilişkide pedagojik beceriksizlik etkisini gösteriyor. Bu öğrenci grubunun eğitim kariyerleri çoğunlukla başarısızlıkla başlamaktadır, çünkü Almanya'da okula başlaması ertelenen çocukların yarısından fazlası göç kökenlidir. Okulda eğitim alabilecek düzeyde olmama “tanısı” konulan söz konusu çocukların çoğunluğunda, temelde aslında Almanca eksikliği yatmaktadır, ki bu eksiklik, anaokulunda zorunlu eğitimi ertelemek için hukuksal meşruiyet teşkil etmemektedir.

Gelecekteki okul kariyerleri için de göç kökenlilik bir pedagojik sorun olmakta: Göçmen öğrenciler sınıf tekrarlamak açısından yerli öğrencilerden iki kat daha fazla etkilenmektedir. Bunun meşruiyeti ise sözkonusu öğrencilerin, sınıfın başarı düzeyine erişmesini sağlamakla gerçekleştirilmektedir. Ama okul araştırmacıları çoktandır bunun salt sosyal bir seçmecilikten başka bir şey olmadığını kanıtladı.

Eğitim kurumlarındaki bilinç eksikliğinin ve heterojenliğe uygun pedagojik yaklaşımındaki eksikliğin neden olduğu göçmen öğrencilerin mağduriyeti, kendisini başarı piramidinin yalnızca en alt bölümünde değil, ayrıca zirvesinde de göstermekte. Buna göre son yıllarda okul başarımlarını ölçen uluslararası araştırmalar, Alman eğitim sisteminde başarının katmansal aidiyete bağlı olduğunu ve göç kökenli çocukların –eşit not ve başarımlara rağmen– yüksek mezuniyet sunan okul türlerine gitme olasılıklarının kat kat daha düşük olduğunu birçok kez yeniden gösterdi.

Yerli öğrencilere kıyasla göçmen öğrencilere –eşit başarımlara rağmen– eşitsizce muamelenin kurumsal olarak nasıl korunduğunu, öğretmenlerin heterojenliğe yaklaşımlarındaki tutumlarını saptayan araştırmalar kanıtlamaktadır. Neredeyse araştırmalara katılan öğretmenlerin yarısı, göçmen öğrencilerin kendi derslerinde bulunmalarını sorunlarla bağlandırmakta; yalnızca küçük bir kısmı öğrenim gruplarının göçe dayalı heterojenliğin bir zenginlik olduğunu kavrayabilmekte.

Bu korku senaryoları karşısında iyileştirilmiş bir öğretmen eğitimi ve pedagoğların, mesleki çalışmalarının paralelinde profesyonelleştirilmeleri – ayrıca okul ve ders örgütsel önlemlerin uygulanması, örneğin içselleştirici sınıfların oluşturulması ve iç farklılaşması derslerin hayata geçirilmesinde olduğu gibi, eğitim politikalarının ve kurumsal-yönetimsel faaliyetlerin acil amacı haline getirilerek, fırsat eşitliği açısından Alman eğitim sistemi kalıcı biçimde iyileştirilmelidir.

Çeviri: Die Gaste

PISA 2009 Sonuçları

PISA 2009 Okuma Becerisi		
1	Kore	539
2	Finlandiya	536
3	Kanada	524
4	Yeni Zelanda	521
5	Japonya	520
6	Avusturalya	515
7	Hollanda	508
8	Belçika	506
9	Norveç	503
10	Estonya	501
11	İsviçre	501
12	Polonya	500
13	İzlanda	500
14	ABD	500
15	İsveç	497
16	Almanya	497
17	İrland	496
18	Fransa	496
19	Danimarka	495
20	İngiltere	494
21	Macaristan	494
22	Portekiz	489
23	İtalya	486
24	Slovenya	483
25	Yunanistan	483
26	İspanya	481
27	Çek Cumhuriyeti	478
28	Slovakya	477
29	İsrail	474
30	Lüksemburg	472
31	Avusturya	470
32	Türkiye	464
33	Şili	449
34	Meksika	425

PISA 2009 Matematik		
1	Kore	546
2	Finlandiya	541
3	İsviçre	534
4	Japonya	529
5	Kanada	527
6	Hollanda	526
7	Yeni Zelanda	519
8	Belçika	515
9	Avusturalya	514
10	Almanya	513
11	Estonya	512
12	İzlanda	507
13	Danimarka	503
14	Slovenya	501
15	Norveç	498
16	Fransa	497
17	Slovakya	497
18	Avusturya	496
19	Polonya	495
20	İsveç	494
21	Çek Cumhuriyeti	493
22	İngiltere	492
23	Macaristan	490
24	Lüksemburg	489
25	ABD	487
26	İrland	487
27	Portekiz	487
28	İtalya	483
29	İspanya	483
30	Yunanistan	466
31	İsrail	447
32	Türkiye	445
33	Şili	421
34	Meksika	419

PISA 2009 Fen Bilimleri		
1	Finlandiya	554
2	Japonya	539
3	Kore	538
4	Yeni Zelanda	532
5	Kanada	529
6	Estonya	528
7	Avusturalya	527
8	Hollanda	522
9	Almanya	520
10	İsviçre	517
11	İngiltere	514
12	Slovenya	512
13	Polonya	508
14	İrland	508
15	Belçika	507
16	Macaristan	503
17	ABD	502
18	Norveç	500
19	Çek Cumhuriyeti	500
20	Danimarka	499
21	Fransa	498
22	İzlanda	496
23	İsveç	495
24	Avusturya	494
25	Portekiz	493
26	Slovakya	490
27	İtalya	489
28	İspanya	488
29	Lüksemburg	484
30	Yunanistan	470
31	İsrail	455
32	Türkiye	454
33	Şili	447
34	Meksika	416

Almanya Okuma Becerisi		
Yıl	Puan	Sıra
2000	484	9
2003	491	9
2006	495	14
2009	497	16

Almanya Matematik		
Yıl	Puan	Sıra:
2000	-	-
2003	503	9
2006	504	14
2009	513	10

Almanya Fen Bilimleri		
Yıl	Puan	Sıra
2000	-	-
2003	502	9
2006	516	9
2009	520	9

PISA 2000: 28 ülke
PISA 2003: 29 ülke
PISA 2006: 30 ülke
PISA 2009: 34 ülke

Öğretmenlerin Çocukları

Nebahat S. ERCAN

Çocukların başarılı olmaları konusunda birçok etkenin rol oynadığını biliyoruz. Etkenler konusunda, özellikle ailenin, çevrenin, okulun, öğretmenin ve eğitim sisteminin üzerinde ayrı ayrı durulması gerekmektedir. Sıra ile gelecek yazılarımda görebildiklerimi yazmaya çalışacağım.

Ben bu yazımda önce ÖĞRETMENLERİN ÇOCUKLARI'ni konu olarak almak istiyorum.

Küçük yaştan itibaren bir başarı beklentisi çocukları, aileleri, toplumun tüm kesimlerini sarmıştır.

Anababalar çocuklarının okullardan başlayarak iş yaşamında başarılı olmalarını doğal olarak beklerler. Ama kendileri yapmaları gerekenleri yapıyorlar mı? Bence hayır.

Yapanlar var tabii ki! Onların da gösterdikleri çabanın karşılığını aldıklarını görüyoruz ama özellikle içinde yaşadığımız ülkede bizim ailelerden görevlerini istenilen düzeyde yapmayanlar ne yazık ki çok fazla.

Yetkililer eğitimden iş yaşamına kadar yabancı kökenli gençlerin başarılarını artırmak için gereken olanakları sağlıyorlar mı? Buna da hayır diyorum, ben demesem de hepimiz yaşayarak görmüyor muyuz!

Devletin sunmadığı veya sunamadığı olanaklar olmadan özellikle aileler kendi yapması gerekeni yaptığı zaman, acaba çocuklarından beklentileri istenilen oranda olmasa da büyük bir şekilde başarılabilir mi?!

Bence % 90 başarılı.

"Bu kadar kesin nasıl konuşabilirsin?" diyenler olduğunu duyar gibi oluyorum, anlatayım neden:

Toplumlar tarafından işçi çocukları, mafya çocukları, memur çocukları, zengin çocukları, fakir çocukları, sokak çocukları vb. ailelerin yaptığı işlere göre çocuklar değerlendirilir, sınıflandırılır.

Tüm bu sınıfların çocukları ilgilenme ve yönlendirme durumuna göre başarıları farklı olur. Diğer meslek grupları üzerinde durmayacağım, yalnız çevremedeki öğretmen arkadaşların çocuklarının durumunu konu olarak seçtiğimi önceden de belirtmiştim.

Başlığı "Öğretmenlerin Çocukları" koymamın bir nedeni var. Bilinçli olarak bu başlığı koydum, "Öğrencilerin Öğretmenleri" koymadım, dikkatinizi çekerim. Çünkü, öğretmenler ne kadar başarılı olsalarda kendi çocuğuyla ilgilenme, olanak sağlama durumu gibi etkenleri değişik nedenlerden dolayı gayet doğal olarak öğrencileri için yapamamaktadır. Kimilerinin aşağıdaki değerlendirmeyi okuyunca; "Öğretmenlerin kendi çocuklarını başarılı kılıyorlar da neden öğrencilerinin başarılı olmalarını sağlayamıyorlar?" diye düşünebileceklerini gözönünde bulundurarak vurgulama gereği duydum.

Bizim eyalette ve diğer eyaletlerde görev yapan öğretmen arkadaşlarımızın hepsinin çocukları başarılı bir şekilde eğitim, öğretimlerini tamamlayıp yaşamın her alanında verimli çalışmalar yaptıklarını, öğrendim ve de geçen zaman içindeki duyularımızdan da biliyorum. Yaşları bizden küçük olanlara sorduğumda da yine aynı olumlu bilgiler alıyorum. Anaokulu öğretmenlerinin çocukları da aynı şekilde başarılı olduklarını görüyoruz.

Peki, tüm öğretmenlerin çocukları zeki mi? Ya da öğretmenlerin elinde sihirli bir durum var da onunla kendi çocuklarının eğitimini, öğretimini olumlu şekilde etkiliyorlar!? Hayır. Öğretmenlerin çocukları da çok farklı kapasiteye sahipler.

Öyleyse onlar neden başarılılar?

Bilinen nedenlerinin birkaç tanesini belirteyim:

- ✓ Çocuklarını tanıyarak hareket ediyorlar.
- ✓ Olanak sunuyorlar.
- ✓ Gereksiz isteklerini engelliyorlar.
- ✓ Aldıkları her türlü görevi yerine getirilip- getirilmediğini denetliyorlar.
- ✓ Öğrenme gereksinimleri kadar zaman tanıyorlar.
- ✓ Çocuklarının başarılı olması için zemin hazırlıyorlar.
- ✓ Disiplinli hareket edilmesi üzerinde titizlikle duruyorlar.

Kısacası gereken ilgiyi gösteriyorlar, yönlendiriyorlar ve desteği veriyorlar.

Yukarıda da belirtilen şekilde sadece öğretmenlerin değil, ilgi gösteren, destek veren tüm anababaların çocukları öyle veya böyle başarıyı yakalayamıyorlar mı!?

Sonuç;

Çocukların başarılı olabilmeleri için; sevginin, ilginin ve desteğin pek çok sorunun üstesinden gelmenin ilacı olduğunu yukarıdaki değerlendirme açıkça göstermektedir.

Hamburg, 15.12.2010

Göç Kökenli Gençlerin Yaşam Stratejileri Üzerine

Prof. Dr. Erol YILDIZ

(Alpen-Adria Üniversitesi / Klagenfurt)

Tarihsel bakış açısından Almanya'da göç ve göçmenlerle ilişkide kırılmamış bir süreklilik görülmektedir. Göç kökenli gençler kamuoyu söyleminde, herşeyden önce, çoğunlukla krizler ve güvenlik sorunları bağlamında gündeme gelmektedir. Onlar neredeyse entegrasyona karşı bağışık olarak betimlenmekte ve buranın normalite tasarımlarına uymuyor izlenimi uyandırmaktadırlar. Bazı bilimsel çalışmalar bu görünüme katkı sunmuyor değil. Beklenmedik bir şekilde, ikinci ve üçüncü kuşak göç kökenli gençlerle olan ilişkilerde, Almanya'da doğmuş, büyümüş ve toplumsallaşmış olmalarına rağmen hemen hiç bir değişiklik saptanamamaktadır. Kültür anlaşmazlıkları olarak tabir edilen anlaşmazlıklar bu gençler konusunda da merkeze yerleştirilmekte. Onlar çokça şiddet, köktendincilik, kriminalite ve eğitim başarısızlıkları bağlamında konu edilmekte.

"Şiddet için eğitim", *Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung* Nisan 2006'da yayınlanan bir yazıya böyle bir başlık atılmıştı (30 Nisan 2006). Burada, neden Türk gençlerinin daha sık şiddete başvurdukları sorusu yöneltiliyor. Cevabı ise hazır: Ailelerdeki saldırgan eğitim yöntemleri bu gelişme için uygun zemini hazırlıyor. Bu toptan ve genelleştiren bakış açısı normal oldu ve artık birçok gazetecinin dağarcığında yer alıyor.

Son olarak Christian Pfeiffer yönetimindeki Aşağı Saksonya Kriminoloji Araştırma Enstitüsü'nün güncel bir araştırması, Müslüman gençlerin dinlerine ne kadar bağlı olurlarsa, şiddete o kadar çok yöneldikleri sonucuna vardı (Preuß 2010). Bunun üzerine Spiegel'in 05.06.2010'daki internet yayınında şu okunabiliyor: "Genç, müslüman, saldırgan". Yapılan çıkarsama, İslamın "saldırgan bir maço kültürünü" teşvik ettiğidir. Göçmen gençlerle ilişkide gündeme gelen diğer bir olgu, dini aidiyetin öne çıkarılmasıdır. Bu indirgemenin bir sonucu, çok yönlü ve çok sesli yönelimlerin gözden kaçmasıdır. İndirgeyici bakış, ayrıca, söz konusu gençler açısından dini dayandırmaların somut günlük yaşam pratiğinde sahip oldukları (olabildikleri) farklı anlamları kavrayamamakta. Bizim Köln araştırmalarımız ise tersine, gençlerin yaşam pratiğinde dinin yalnızca diğer olgulardan birini temsil ettiğini göstermektedir. Eğer göçmen gençler arasında dinsellik ve dinselliğin yaşamlarını yapılandırmalarındaki önemi tartışılmak istenildi mi, o zaman bu gençlerin içinde hareket ettikleri toplumsal bağlamların çıkış noktası olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Nikola Tietze'nin (2001) araştırmasında ortaya çıkarmış olduğu gibi, bir kimsenin İslama yönelmesi ya da Almanya'da doğmuş, büyümüş ve ebeveynleri türban giymesini onaylamayan bir genç kadının birdenbire örtünmesi için farklı nedenler bulunmaktadır. Diğerleri içinse İslami yönelim, bölücü politik stratejiye dönüşmekte ve toplumda kabul görme mücadelesine hizmet etmektedir. Dinsellik, bu bağlamda, etnisitede olduğu gibi egemen koşullarla çatışki içinde geliştirilen bir stratejidir. Dinsellik bir pazarlık stratejisine dönüşmektedir. Bazı gençler dinsel yönelimi belirli kaynaklara erişimi sağlamak için stratejik olarak kullanmakta (toplumsal kurumlar ve camilerde sunulanlar, öğle yemeği v.s.), diğerleri arkadaş çevrelerine uymaktalar. Bunun dışında dine yönelim, hangi nedenlerle gerçekleşirse gerçekleşsin, söz konusu olan, gençler açısından önemi ancak yaşam bağlamlarında tespit edilebilen toplumsal bir pratik olmasıdır. Geleneksel bakış açısından gençlerin perspektifleri ve yaşam gerçeklikleri genellikle dikkate alınmamakta. Örnek olarak burada, okul bağlamında "iki yarım dillilik" olarak değersizleştirilen melez diller verilebilir (vgl. Gogolin 2008; Dirim 2010). Çokdilli insanlar sık sık bir dilden diğerine gidip gelmektedirler. Çoğunlukla cümleye anadiliyle başlanmakta ve Almanca bitirilmekte. Artalan dili İngilizce olan bir genç bu şekilde iletişimde bulunduğu, genel eğilim olarak bu olumlu değerlendirilmektedir. Burada ise, özel bir beceri olarak kabul edilmesi gereken bir durum söz konusudur.

Kamuoyu söylemlerinde kullanılan resimler açıkça melez, çeşitli biçimlere sahip ve çok sesli göç gerçekliğinin nasıl "biz" ve "diğerleri" ikili formülüne indirgendini göstermekte. Yaşam pratiği ve onun somut ifade biçimleri bu ikili yapıda neredeyse hiç gündeme gelmemektedir. Gençler daha çok kolektif bir bütünün temsilcileri olarak algılanmaktadır. Mark Terkessidis'in saptadığı gibi, bu durumda sorumluluktan muaf tutulma gerçekleşmektedir. Kentel dünyaların ve yaşam gerçekliklerin ise, günlük yaşantının, gereğinden basit kültürel atıflarda telkin edilenden farklı olarak, daha çok somut süreçlere ve deneyim bağlamlarına yönelimli olduğunu ve esasında dramatik olmayan toplumsal bir dilbilgisine uyduğunu göstermektedir. Bu bakış açısından, öncelikle kamuoyu söylemlerinde skandala dönüştürülen, ne bir ne de bir diğer "kültür çevresine" ait olmayan, tersine kalıcı olarak ara bölmelerde duran göçmen yaşam taslaklarının gelecekte dünya toplumuna damgasını vuracağı görülebilmektedir.

Çeviri: Die Gaste

Almanya'da Türk Göçmenlerin Hukuki Statüsüne İlişkin Gelişmeler

Prof. Dr. A. Ülkü AZRAK İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

1. Bilindiği gibi Türkiye'den Almanya ve Fransa gibi AB ülkelerine göç 1960'lı yılların başlarında başlamıştı. Türk hükümetiyle Federal Almanya Cumhuriyeti hükümeti arasında 1961 yılında imzalanan ikili anlaşma Türk göçmenlerine Almanya yolunu açmıştı. O yıllarda Alman ekonomisi çok hızlı bir gelişme süreci içine girmiş, fakat Alman işgücü kapasitesi bu sürecin hızını yeterince izleyememiş bulunmaktaydı¹. Ayrıca 1961'de Berlin duvarının yapımı doğudaki işgücünden batının yararlanması yollarını da kapatmıştı. Kısacası bu ve buna benzer nedenler, Alman ekonomisinin işgücü gereksinimini arttırmakta ve onu yabancı işçi istihdamına zorlamaktaydı.

Bu bağlamda Türkiye'nin izlediği sosyal ve ekonomik politikaların yurt dışına göçteki rolüne de değinmek gerekir. Yurt dışına emek ihracının o dönem için belirleyici somut nedenleri vardı. Bunlardan bir kaç şöyle özetlenebilir: 1. Etkili önlemler alınmadığı için frenlenemeyen nüfus artışı ve bunun tutarlı bir istihdam politikasının uygulanmasında yarattığı ciddi engel; 2. Turizm ve ihracat sektöründe elde edilen gelirlerin çok düşük olması ve sanayileşmenin büyük ölçüde ithal ikamesine dayanması gibi nedenlerle ödemeler dengesinde ortaya çıkan açık; 3. Tarımda sanayileşmenin ortaya çıkardığı işsizlik sorunu; 4. 1962'de yürürlüğe konan ilk beş yıllık kalkınma planında işsizliğin azaltılması amacıyla "işgücü ihracatının" plan hedefleri arasında yer almış olması ve nihayet 5. Hükümet çevrelerinde yurt dışına yabancı işçi olarak gönderilecek kişilerin orada edinecekleri bilgi ve becerilerle, yurda döndüklerinde kalkınmaya ciddi biçimde destek olacakları konusunda egemen olan kanı². Alman ve Türk tarafında ortaya çıkan bu nedenler, Türkiye'den Almanya'ya emek göçünün sürecini başlatan 30 Ekim 1961 tarihli anlaşmanın yapılması için çok elverişli bir zemin oluşturmaktaydı³.

Böylece başlayan göç süreci birkaç evreden geçmiştir. İlk evre, 1961 ile 1973 yıllarını kapsamaktaydı. 1973'e kadar Almanya'da Türk işçisi alımı 900 bini bulmuştu. Bu evre Türk işçilerinin herhangi bir sorunla karşılaşmadan Almanya'da kalıcı bir yerleşim durumunu elde ettikleri bir evre olmuştur. Bununla beraber Almanya'da göçle ilgili makamların bu gerçeği görmezden gelmesi ve hâlâ Türk işçilerinin geçici bir göç statüsü içerisinde bulduklarını ve

¹ Almanya'nın 2. Dünya savaşında genç erkek nüfus bakımından uğradığı ağır kayıplar 50'li yılların sonuna kadar hala beklendiği ölçüde giderilememiştir.

² Bu kanının bir yanığına dayandığı daha sonra ortaya çıkmıştır. Çünkü ilk evrede istihdam edilen göçmen işçiler endüstride nitelik gerektirmeyen alanlarda çalıştırılmışlardır.

³ Şunun da işaretlenmesi gerekir ki, aslında Türklerin Almanya'ya göçü 1950'li yıllarda Alman firmalarıyla yapılan bireysel anlaşmalar temelinde başlamıştı. Öyle ki, 1960 yılına gelinceye kadar Almanya'da çalışan Türk işçilerinin sayısı 2700'ü bulmuştu.

Bugünlerde tartışma ve polemiklere yol açan önemli bir sorun *uyum (Integration)* sorunudur. İlk kez 25 Şubat 2008 tarihli, kısa ismiyle "İkamet Hakkında Kanun"un 43.- 46. maddelerinde daha önceki İkamet Kanunu'ndakinden daha ayrıntılı biçimde düzenlenmiş olan "Uyum", Almanya'da hukuka uygun biçimde ve sürekli olarak (bir yıldan fazla) oturan yabancıların ülkenin ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamına intibak etmeleri (uyum sağlamaları) anlamına gelmektedir (madde: 43). Buna imkan sağlanması için "Uyum Kursları" (*Integrationskurse*) öngörülmüştür. Bu kurslarda Almanca dilinin öğrenilmesi yanında, Almanya'nın hukuk düzeni, kültürü ve tarihi hakkında bilgiler verilmektedir.

günün birinde ülkelerine döneceklerini düşünmeleri, Türk toplumunun sorunlarına karşı ilgisizliğin ve doğal olarak bugüne kadar uzanan *uyum politikalarındaki* güçlüklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Göç sürecinin ikinci evresinin başlangıcı olan 1973 yılında ortaya çıkan dünya petrol krizi Alman ekonomisinde ciddi bir sarsıntıya ve iş alanlarındaki daralmaya yol açtığından ilk başvurulmuş önlem AB üyesi olmayan ülkelere ve bu bağlamda Türkiye'den işçi alımının durdurulması olmuştur. Bu önlem başlangıçta Türk nüfusun artmasını önlemişti. Fakat 1974'e gelindiğinde yapılan bir düzenleme ailelerin birleştirilmesi uygulamasını gündeme getirince diğer yabancı işçiler gibi Türk işçilerine de eşlerini ve 18 yaşın altındaki çocuklarını getirme olanağını sağladı. Bu gelişme yeni gelenlerin bir yandan çoğunlukla eğitimsiz ve Almanya'daki yaşam ortamına tümüyle yabancı olmaları nedeniyle *uyum sürecinin* gerçekleştirilmesinde eskisinden daha büyük güçlüklerin ortaya çıkmasına neden oldu.

Türk göçmenlerinin sayısının 1.547.000'e yükseldiği 1974 ile 1981'e kadar süren 3. evrede Alman hükümeti, istihdam alanındaki güçlükleri alt edebilmek için ilk kez kesin dönüşü özendirme politikaları bağlamında yaptığı yasal düzenlemeyle ülkelere dönen yabancılara 10.500 DM tutarında ödenti ve çocuklardan her biri için de 1.500 DM'lik bir yardım öngördü. Ayrıca işçi tarafından ödenmiş olan emeklilik sigortası primlerinin toptan geri ödenmesi yönünde bir özendirme uygulaması daha getirdi. Bu uygulama sayesinde 1983-1985 yılları arasında yaklaşık 250.000 göçmen Türkiye'ye geri döndü⁴. Bu, beklenenin altında bir sayıydı. Böyle olmasının Türkiye'deki güncel duruma ilişkin önemli nedenleri vardı. Gerçekten, 12 Eylül askeri müdahalesinin yarattığı olumsuzluklar, işsizliğin artmış olması, tırmanan şiddet, siyasal ve ekonomik istikrarsızlık, Türklerin kesin dönüş yapmaları konusunda caydırıcı bir rol oynamaktaydı.

Dördüncü ve ondan sonraki evrelerde

⁴ Yukardaki veriler Türkiye İşverenler Sendikaları Konfederasyonu'nun 26 Ekim 2010 tarihli *Aylık Ekonomi Bülteni*'nden (Sayı: 20) alınmıştır.

en önemli gelişme 1 Ocak 1991'de Yabancılar Yasası'nda yapılan değişikliklerle yabancıların Alman yurttaşlığına geçişinin kolaylaştırılması olmuştur. Yasa koyucu, 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren Alman Yurttaşlık Yasasıyla daha ileri bir adım atmak suretiyle, Alman yurttaşlığına geçişte tanıyan tercih hakkının kullanımını *kan esasına* değil, *ikametgâh esasına* (mülkiyet prensibi) dayalı olarak tanıması bu alanda esaslı bir reform niteliği taşımıştır. Gerçekten, Almanya'da yaşayan Türklerin Alman yurttaşlığını elde etmeleri onlara sayısız avantajlar kazandırmıyordu. Bu avantajların başında, Türklerin Alman yurttaşlığına kazanmakla Almanya'daki yerleşmelerinin güvenceye kavuşması gelmekteydi. Ayrıca, böylelikle seçme ve seçilme haklarının kazanılması da önemli bir cazibe etkeni haline gelmiş bulunuyordu. Yasa beri yandan da çifte vatandaşlığa son verilmekteydi. Fakat Türk hükümetinin Alman yurttaşlığına kazanılmasının Türk yurttaşlığının yitirilmesine neden olmayacağı konusunda verdiği güvence, Almanya'daki Türklerin Alman yurttaşlığına geçiş sürecini hızlandırmıştır. Bu arada Almanya'daki Türk nüfusu (güncel rakamlara göre) 3 milyonu aşmış bulunmaktadır. Şu hususun da belirtilmesi gerekir: Almanya'daki Türk toplumu yukarıda açıklanan gelişmelerin etkisiyle, zaman içerisinde demografik bakımdan ciddi bir değişime uğramış ve başlangıçta az çok *homojen (türdeş)* olan sosyal yapı, yerini gözle görülür biçimde *heterojen (farklı türden = birbirine benzemez)* bir yapıya terk etmiştir. Bu değişim süreci bağlamında Türk toplumu kazandığı özgüven sayesinde hem Almanya'ya, hem de Türkiye'ye yönelik taleplerini yüksek sesle dile getirmeye başlamıştır. Bugün Türk toplumu Almanya'da bir çok yaşam alanında belirleyici katkılarda

⁵ Alman Anayasasının 3. maddesi ne göre "bütün insanlar yasa önünde eşittir. ...Cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, inancı, dini veya siyasi görüşleri dolayısıyla hiç kimse mağdur edilemez ve hiç kimseye imtiyaz tanınmaz"

⁶ bkz. *Bundesverwaltungsgerichtsentscheidungen*, 22,66,71 .

⁷ Franz FRITZ, Die Rechtsstellung der ausländischen Arbeitnehmer in der Bundesrepublik Deutschland in "Gastarbeiter - Analysen und Berichte" edition Suhrkamp, 1972, sh.38.

bulunmaktadır. Almanya'da yaşayan genç Türk nüfus (18-30 arası) ekonomik ve kültürel açıdan dikkate değer ölçüde sosyalleşmiştir. Bu gelişme uyum sorunu açısından karşılaşılan güçlüklerin ve bazı olumsuzlukların azalmasına katkıda bulunmaktadır.

2. Yabancıların Almanya'daki hukuki durumlarına gelince, şunun belirtilmesi gerekir ki, Alman Anayasasının 3. maddesi çerçevesinde⁵, özellikle iş hukuku bakımından, yabancı işçilerle Alman yurttaşları işçiler aynı haklara sahip kılınmıştır. Örnek olarak toplu sözleşme ve grev hakkı, yıllık izin, çalışma süreleri, işçinin korunması, fazla mesai ücreti, sigorta primleri, hastalık ve emeklilik ve işsizlik sigortası bakımından ayırıcı sayılabilecek herhangi bir düzenleme söz konusu olmadığı işaretlenmelidir. Yalnız yabancı statüsündeki kimselerin iş hukuku çerçevesi dışındaki yaşamı bakımından daha önceki yıllardaki uygulamalardan örneklerle bakılınca olumsuz sayılabilecek bazı durumlarla karşılaşmıştır. Örneğin çalışma iznine sahip bir yabancı için bir lokanta veya işyeri açmak için birden fazla ruhsat almasını Federal İdare Mahkemesi, yabancıların Almanların tabi olduğu hukuk düzenine tabi olmadığı gerekçesiyle hukuka uygun bulmuştur⁶. Düsseldorf İş Mahkemesi eski bir kararında, iş aktinden doğan yükümlülükleri, yabancı (müslüman) işçinin dini inancından doğan yükümlülüklerinden, örneğin dini bayram günlerinde çalışmama vecibesinden üstün görmüştür⁷. Alkollü araba kullanan bir Alman yurttaşının ehliyetinin iptal edilerek cezai yaptırıma çarptırılmasına karşılık bir Türk yurttaşının ceza yaptırımından gayri bir de sınır dışı edilme gibi bir yaptırıma maruz bırakılmasını mahkeme, bu eylemin kamu güvenliğini tehlikeye soktuğu gerekçesiyle hukuka uygun bulmuştur⁸.

Yabancıların tabi olduğu yasa hükümlerinde 1960'lı yıllardan bu yana bir çok değişiklik ortaya çıkmıştır. Her şeyden önce şunu işaretlemek gerekir ki, bu alanda yıllar boyunca çok sayıda yasa ve tüzük değişikliği yapılmıştır. Bu alandaki hızlı mevzuat değişikliği hukuk güvenliğini sarsıcı bir etki yaratmıştır. Gerçekten 1990 tarihli Yabancılar Kanunu 2004'te, 2004 tarihli Göç Yasası 2005 tarihinde, 2004 tarihli İkamet Yasası 2005 yılında (2008'de 4. Maddesi değiştirilerek yeniden yayımlanmış), 2004 tarihli Göç Yasası 2005 ve 2007 yıllarında değiştirilmiştir. Yabancılar hukukunda bu kadar sık değişiklik yapılmasının bu mevzuata tabi yabancılarda tahmin edileceği üzere şaşkınlık yaratması kaçınılmaz olmuştur.

Öte yandan sözü edilen mevzuat (özellikle İkamet Yasası) değişiklikleriyle yabancıların lehinde bazı düzenlemeler kabul edilmiş, bu arada, aşağıda değinilecek olan

⁸ bkz. F. FRITZ, adı geçen makale sh.

uyum sürecine ilişkin yeni hükümler de yasa alınmıştır.

3. Bugünlerde tartışma ve polemiklere yol açan önemli bir sorun *uyum (Integration)* sorunudur. İlk kez 25 Şubat 2008 tarihli, kısa ismiyle *"İkamet Hakkında Kanun"* un 43.- 46. maddelerinde daha önceki İkamet Kanunu'ndakinden daha ayrıntılı biçimde düzenlenmiş olan *"Uyum"*, Almanya'da hukuka uygun biçimde ve sürekli olarak (bir yıldan fazla) oturan yabancıların ülkenin ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamına intibak etmeleri (uyum sağlamaları) anlamına gelmektedir (madde: 43). Buna imkan sağlanması için *"Uyum Kursları" (Integrationskurse)* öngörülmüştür. Bu kurslarda Almanca dilinin öğrenilmesi yanında, Almanya'nın hukuk düzeni, kültürü ve tarihi hakkında bilgiler verilmektedir. Bu kurslara katılım, Almanca bilgisi yeterli olmayan, işsiz olup ta işe alınma hususunda yetkili makamla bir anlaşma (*Eingliederungsvereinbarung*) yapmış bulunan ve yabancılar dairesi tarafından kurslara katılmaya davet edilmiş olanlar için mecburidir.

Şunun işaretlenmesi gerekir ki uyum konusunda yasal düzenleme yapılmasında hayli gecikilmiş olduğu tüm ilgili çevrelerce kabul edilmektedir. Bu nedenle, özellikle en büyük göç topluluğu olan Türklerin uyum sağlaması ciddi güçlüklerle karşı karşıyadır. Merkez Bankası Yönetim Kurulu ve Sosyal Demokrat Parti üyesi Thilo SARRAZIN'in bir süre önce yayımlandığında Almanya'da gürültü koparan *"Almanya Kendini Yok Ediyor"* adlı kitabında bir çeşit Sosyal Darwinizm (*Sozial-Darwinismus*) fel-

sefesine dayanılarak Müslüman kültürünün uyuma engel olduğu iddiası ortaya atılmıştı. Alman Hıristiyan Sosyal Birlik Partisi (CSU) Başkanı ve Bavyera Eyaleti Başkanı Horst SEEHOFER, çok kültürlülüğün öldüğünü ileri sürerek *"Almanya'da yaşayan insanlar öncü kültür"ü (Leitkultur) kabul etmek zorundalar; öncü kültür demek hıristiyan değerlere uymak demektir"* yolundaki açıklamalarıyla Sarrazin'in paralelinde bir düşüncüyü ifade etmiş olmuyor mu? Ayrıca Şansölye Angela MERKEL'in bir süre önce Parlamento kürsüsünden *"çok kültürlülük politikası başarısız olmuştur"* yolundaki itirafı da uyum sürecinin bugün ne durumda olduğunu ortaya koymaktadır. Aslında uyumu özendirme konusunda yıllarca ciddi önlemler almayı ihmal eden Alman yönetiminin şimdi uyum konusundaki başarısızlıktan sadece Türk toplumu sorumlu görme eğilimi, olsa olsa ucuz bir propaganda olabilir. Alman yönetiminin uyum kurslarına son yıllarda giderek azalan ödenek tahsisini görmezden gelmesinin haklı görülebilecek bir yanı yoktur.

Bunun kadar önemli bir konu, Türk çocuklarının Almanya'nın federal yapısı nedeniyle farklı eyaletlerde (*Länder*) farklı eğitim modellerine tabi tutulmasıdır. Bu yüzden Almanya'nın bir çok bölgesinde Türk çocukları Almancayı iyi düzeyde öğrenememektedir. Bu hususta en olumsuz uygulama, 1990'lara kadar Türk çocuklarını Almanca öğretim yapılan sınıflara almayıp, Türkçe ağırlıklı eğitime tabi tutan Bavyera eyaletinde görülmektedir. Bu uygulama ilk öğretim mezunu Türk çocuklarının meslek

yüksek okulu ya da üniversitelerde eğitim görmesini de olanaksız kılmaktadır⁹. Bu durum karşısında Bavyera eyaleti başbakanının yukarıya aldığım sözlerinin ne denli dayanaksız ve ön yargılı olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Berlin eyaleti hariç, Alman makamlarının Türk ailelerinin, özellikle kız çocuklarını okula göndermemeleri karşısında, bu konuda yaptırım içeren hukuki düzenlemeleri göz ardı ederek pasif davranmalarının uyum süreçlerine ne denli negatif katkıda bulunduğunun da unutulmaması gerekir.

Sonuç olarak, yukarıda açıklandığı gibi, Türk göçmenlerine uyum konusunda özendirici desteği uzun yıllar ihmal eden ve şimdi de yeterince destek olmayan Alman devletinin, bazı Türklerin yeterince uyum sağlayamadığı gerekçesiyle, bazılarına yapılan Harz IV yardımlarını kesme ya da indirme, bazıların da oturma izinlerini, İkamet Kanunu'nun kendisine bu hususta tanıdığı takdir yetkisini kullanarak uzatmama gibi yaptırımları uygulama hazırlığı içine girmesi, Türk toplumuna karşı takınılan en adaletsiz bir davranıştır. Şunun da unutulmaması gerekir ki, Federal Anayasa Mahkemesi, Harz IV ile ilgili yasal düzenlemenin, hem yeterince saydam olmadığı, hem de yapılan yardımın yetersizliği nedeniyle, bu konuya ilişkin yasayı iptal ederek federal hükümete mahkemenin kararı doğrultusunda yeni bir düzenleme yapmak üzere 31 Aralık 2010 tarihine kadar süre tanımıştı. Yapılacak yeni düzenlemenin Harz IV'den yararlanan Türk işçilerinin hukuki durumunda da ne gibi değişikliklere neden

olacağı şimdiden bilinmemektedir. Alman hükümeti bu durumdaki işsiz Türk emekçilerinin uyum çalışmalarına yeterince katılmamaları nedeniyle Harz IV yardımının kesilmesi ya da düşürülmesi gibi bir uygulamaya yol açacak bir düzenleme yaptığı takdirde bunun Anayasaya aykırılığı nedeniyle ANAYASA ŞİKAYETİ yoluna başvurmak suretiyle Federal Anayasa Mahkemesince iptal ettirilmesi olanağı vardır. Aynı nedenle oturma iznini uzatmama ya da süresiz ikamet izni bulunanların ikamet iznini iptal etme (*Widerruf der Aufenthaltserlaubnis*) yolunda bir uygulamaya girişilmesi durumunda idare hukuku kurallarına göre idarenin takdir yetkisini kötüye kullandığı (*Ermessensmißbrauch*) ileri sürülerek İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun (*Verwaltungsgerichtsordnung*) 52. maddesinin 2. fıkrasına göre yer bakımından yetkili idare mahkemesinde (ki bu davacının ikametgahındaki mahkemedir) bir iptal davası (*Anfechtungsklage*) açılması olanaklıdır. Böyle bir davanın kazanılması şansı da oldukça yüksektir. Çünkü İkamet Kanunu'nun (*Gesetz über die Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet*) gerek ikamet izninin iptaline, gerekse uyuma ilişkin hükümleri Alman makamlarının yukarıda sözü edilen kararları alma yetkisini ön görmemektedir.

⁹ Bu konu hakkında çok etraflı bir araştırma yapan sosyolog Sabriye'nin internette yayımlanan çalışmasının 3. Sayfasına bakınız : "Sabriye'nin Kişisel Sayfasıdır ..." <http://sosyologsabriye.blogcu.com/avrupa-yaturk-gocu/6378399>

Konuşan Aile-Şanslı Çocuk

Kubilay ERCENK

Çocuk, eğitsel etkinliklerin süzgecinden geçerken edindiği kazanımları yaşamı boyunca kullanır. Konuşma yeteneği bu kazanımların içinde en önemli olanıdır ve sosyal konumumuzu belirleyen becerilerin başında gelir.

Konuştığımız yerin, zamanın ve ne konuştuğumuzun ikincil önemi vardır. Daha çok nasıl konuştuğumuza dikkat kesilir insanlar. Onları, yerli yerinde, açık seçik, anlaşılır sözcüklerle, anlatım gücü yüksek tümceler etkiler. Dinleyenlerin ilgi yoğunluğu, konunun ilginçliğinden çok, anlatımın ilginç olmasına ve zenginliğine bağlıdır. Güzel anlatım konuya ilgiyi artırır, anlatanı da dinleyenlerin ilgi odağına yerleştirir.

İşgöçüne bağlı olarak oluşan veya sonrasında değişen aile yapımızın, çocuktaki dil becerilerini nicelik (konuşma yoğunluğu) ve nitelik (anlatım zenginliği) açısından olumsuz etkilediğini yadsıyamayız. Devletin güvencesinde olması gereken okul öncesi eğitim olanaklarının yetersizliği, ailedeki eğitim sürecinin önemini daha da artırmıştır. Bu durumda aile, çocuğun özellikle dil ve buna bağlı sosyal becerilerini kazanmasında kendince bir "Eğitim Kurumu" görevini üstlenmek zorundadır.

Aile içinde konuşmanın önemi biliniyor ve bunun gereğine göre davranılıyorsa, çocuğun geleceği ile ilgili yatırımların ilk ve en önemli adımı atılmış demektir. Çocuğa konuşma becerisinin kazandırılması, başta aile olmak üzere tüm eğitim safhalarında artan bir önemle sürdürülmelidir. Eğitim süreci, durdurulması, geriye dönülüp tekrar başlatılması olanaksız bir süreçtir. Bu nedenle çocuğun, başta dil olmak üzere tüm sosyal donanımlarını zamanın insafına ve tesadüflere bırakmadan, etkin yönlendirmelerle zenginleştirmek gerekir. Bu alandaki ihmaller, gecikmeler veya ertelemeler çocuk eğitiminde doldurulması güç boşluklar doğurur. Aile ve çocuk aşılması güç engellerle boğuşmak zorunda kalır.

Aile içinde kazanılmış dilsel yetkinlik çocuğa grup içinde sosyal bir konum kazandırır. Bu konum onun sorumluluklarını da artırdığı için davranışlarına dikkat eder. İletişimin etkin aracı olan konuşma becerisini kazanmış çocuklarda yönetme özellikleri de erken gelişir.

Okula yeni başlayan bir çocukta konuşma becerilerinin seviyesi, ailedeki konuşma alışkanlıklarının bir yansımasıdır. "Konuşan aile"de yetişen bir çocuk okul için gerekli dil donanımını edinmiş sayılır. Dikkatini toplayabilme, algılama, farkına varma, karşılaştırma, eşyayı tanıma, deneyimle kazanılan bilgi, hayal gücü ve dil verilerinin zenginliği, aile içi eğitim sürecinin nasıl işlediğinin bir göstergesidir.

Merakının dürtüsüyle soru soran, derse katılımını düşünceden sözle anlatıma çevirebilen, anlatımını benzetmelerle süsleyebilen, nitelikleme sözcükleriyle zenginleştirebilen, güçlendirebilen, tanımlamalar yapabilen çocuklar, bu süreci etkin, dolu dolu yaşamış çocuklardır.

Ailede konuşulan konular çocukta merak uyandırır. Merak etmek, bilinmezi bilmek istemek, öğrenmenin de konuşma dürtüsünün de temel duygusudur. Merak eden çocuk soru sorar. Sorusu kendince ciddidir ve ciddi bir yanıt bekler. Yanıttaki ses tonuna dikkat eder. Yanıtlayanın sesinde, sorusunun ciddiye alınıp alınmadığını sezer. Ailenin bu alandaki tepkileri ve davranışı olumsuz ise ve çocuk sorusunun ciddiye alınmadığı kanısına varırsa, soru sorma hevesi ve yoğunluğu azalır.

Konuşan ailede konuşma "bahaneleri" veya "malzemesi" bitmez, kaynağı çok zengindir. Bu duyarlılıkla gün içinde onlarca konuşma alanı bulunur: Okul, alışveriş, mutfak, yemek, oyun, iş hayatı, spor, komşuluk, geziler, doğa, anılar ... Konu çeşitliliği çocuğun sözcük dağarcığını geliştirir ve bu alanlara ait bilgisini artırır. Çocuk, sözcükleri doğru yer ve zamanda kullanmayı öğrenir. Bilgisi artan çocuğun özgüveni artar. Özgüvenden kaynaklanan bildiğini söyleme dürtüsü, konuşmaya katılmak için sağlam bir basamaktır. Dil becerileri, bilgi ve özgüven sosyal yaşamın yapıtaşlarıdır ve çocuğun gelecekte sosyal konumunu belirleyen en etkin temel donanımlardır.

Konuşan ailede, dile bağlı kazanımlarla zenginleşerek büyüyen bir çocukla, konuşmayan ailede, zamanın edilgenliği içinde kazanımsız büyüyen bir çocuk arasında, başarıya yönelik beklentiler farklıdır. Okul süreci başladığında, konuşmayan aile boşuna geçirilmiş, kaybedilmiş bir zamanın telafisi için çırpınıp dururken, konuşan aile, çocuğuna ve topluma karşı görevini yapmış olmanın huzuru içinde başarının meyvelerini toplamaya başlar.

Uyum Sürecinde Anadilin Yeri

Nihat ERCAN

Uzunca bir süre Almanya'daki olaylardan ve gelişmelerden görece uzak kalmanın, kişiyi dinlendirdiği gibi bunlara daha nesnel bakmayı da sağlıyor. Kırk yılını bu ülkede geçiren, yaşamın birçok alanında örgütlü uğraş veren, özellikle de çocuklarımızın eğitim-öğretimlerinde katkı sağlayan, anadili dersleri de okutan bu işin içinden birisi olarak yaşamakta olan sürecin anadili Türkçe öğretimi alanında sonun başlangıcına doğru geldiğini gözliyorum. Bu olumsuz süreç aslında konuyla yakından ilgililenenleri şaşkırtan bir sürpriz değildir.

Anadili dersleri Almanya'da tüm eyaletlerde ve okullarda öğrenim izlencesine alınan, düzenli bir ders olarak hiçbir zaman gündemde olmamıştır. Alman devlet politikası kültürel azınlıkların çocuklarının anadili derslerini dünyaya karşı ayıp olmasının, tarihsel kambur öne çıkmasını kaygısı ile göstermelik olarak hukuksal temelden yoksun istenildiğinde yok sayılabilecek durumda ve bu ülkede yaşayan kültürel azınlıkların kimliklerini yavaşta, sindire sindire, onların çocuklarının eğitilerek doğrudan sürece katılmaları sağlanarak (!) istenen sonuca ulaşma amacını (Eritme Politikası) gerçekleştirmektedir. Bizimkilerin bu sürece katkılarını kimi bilim(!) kadınlarımızın, adamlarımızın yapıtlarında ve kimi politik aydınlarımızın demeçlerinde açıkça görürüz.

Bu derin sessiz gelişmeyi yeterli bulmayan aileden sorumlu/sorumsuz bakanlar, eyalet politikacıları, işsiz işlevsiz kurumlar, gerçekleri saptırmak isteyen basın yayın kuruluşları, başarısız bankacılar, Sarazinler ve diğerleri ortaya çıkıp eski savları yeni renkleri içinde gündeme getiriyorlar. Yarım yüz yıldan beri uyumsuz insanlar, kültürel azınlıklar, İslam kökenliler, "Almanya Kendini Yok Ediyor" söylemleri politik gündemi mevsimlik aralıklarla belirlemektedir. Möll katliamının 18. yılının dolduğu günde Bild gazetesi "Azınlıkların acı gerçeği"ni (Harz IV yardımı alanları istatistikleri) tam sayfa manjetten veriyor, kurbanları anmak için geldiğimiz Möll'de gazeteyi görünce, gerçekten Almanya kendisini yok mu ediyor?" diye soruyoruz.

Almanya Türk toplumu kültürel bir azınlık olarak yarım yüz yılda Almanya'ya, Alman toplumuna uyum sağlamıştır. Ancak, katılım/pay alma konusunda ve kültürel alanlarda, hem kendisinden kaynaklanan ve hem de Alman toplumundan/politikasından kaynaklanan azımsanmayacak önemli sorunları vardır, gelecekte de olacaktır. Burada sorun Almanya'nın kültürel genlerinde ve uyum politikası tanımında anlayışında aranmalı ve sorgulanmalıdır. Almanya uyumdan/katılımdan eritme/asimilasyon anlıyor ve entegrasyon kavramını asimilasyon olarak algılıyor, tanımlıyor ve bu doğrultuda politika yapıyor, etkinlikler

Alman Endüstri Normu (*Deutsche Industrie Norm -DIN*) gibi Alman Entegrasyon Normu (DIN) geliyor ve buna göre kültürel azınlıklar yapılandırılmaya, eğitime başlanıyor. İnsan toplulukları, maddi yapılarıyla da, tinsel kültürel yönleriyle de böyle kalıplara dökülerek biçimlendirilemeyeceğini elbette Alman toplumu da biliyordu. Ama "ya tutarsa" politikası baskın çıkıyor hep bu saçmalıkların gündeme gelmesinde.

gerçekleştiriyor ve önlemler alıyor. 20. yüzyıldaki diğer kültürel azınlıklara uygulanan bu politika başarılı da olmuştur, kimi azınlıklardan yalnızca adları, soyadları kalmıştır geriye.

Bu politika kısa ve orta sürede kültürel Türk azınlık üzerinde etkin olamıyor, istenilen sonucu vermiyor. Bir önbelirleme burada temel alınıyor: Kuramsal bir model oluşturuluyor, kültürel azınlıkların bu modele göre gelişmesi isteniyor. Bu model somut toplumsal gelişmeyle örtüşmüyor. Bu nedenle de tüm maddi manevi çalışmalar, etkinlikler, harcamalar, iyiniyetli çabalar boşuna gidiyor, uyum politikaları başarısızlıkla sona eriyor. Bunu doğrudan başbakanlardan ve diğer yetkin ve etkin kişi ve kurumlardan iki yönlü bir eleştiriyi öğreniyoruz. Birinci eleştirileri hep sığ sözde bir özleştiriyor, ikincisi ise kökten uyumsuz yabancılar, Avrupalı ve hristiyan olmayan kültürler, ve demokrasi ile uzlaşmaz islam oluyor. Bu modele, insan ögesi gözardı edilerek mekanik bir düşüncenin ürünü olarak ulaşıyor izlenimi veriyor. Alman Endüstri Normu (*Deutsche Industrie Norm -DIN*) gibi Alman Entegrasyon Normu (DIN) geliyor ve buna göre kültürel azınlıklar yapılandırılmaya, eğitime başlanıyor. İnsan toplulukları, maddi yapılarıyla da, tinsel kültürel yönleriyle de böyle kalıplara dökülerek biçimlendirilemeyeceğini elbette Alman toplumu da biliyordu. Ama "ya tutarsa" politikası baskın çıkıyor hep bu saçmalıkların gündeme gelmesinde.

Uyum Zirvesi, İslam Zirvesi gibi zirvalarla bu çok boyutlu, çok bilinmeyenli, çok çeşitli karmaşık toplumsal-kültürel sürece çözüm önerileri aranması insanı değil ama kargaları güldürüyor. Yarım yüz yıllık uyum politikasının ulaştığı bugünkü sonuçlara bakınca, hiç bir şey yapılmıyorsa bile bu kadar kötü sonuçlara ulaşılmazdı.

Uyum Politikası iflas edince devreye ırkçı, yabancıyı öteleyen, onun bir biçimde yok edilmesini isteyen öğeler giriyor. Yabancılar ve göçmenlere dönük şiddet eylemleri, saldırılar, yakıp yıkmalar, günlük tacizler ve dışlayıcı eylem ve söylemler bir anda yükseliyor. Göçmenler huzursuz ediliyor, bir tür korku, yıldırı, yıpratma, zorlama politikası ve eylemleri gündemi belirliyor. Kırk yıllık göçmenler yeter artık diyorlar, evlerde, derneklerde, işyerlerinde, okullarda bunlar konuşuluyor, tartışılıyor, olak-

ları olanlar geldikleri ülkelere dönümeyle kurgulamaya başlıyorlar, tepkilerini bir biçimde dile getiriyorlar.

Bu bağlamda şaşkırtan bir toplumsal gelişme ortaya çıkıyor. Sayıları onbinlerle ölçülen bir insan kümesi varki, onlar burada iyi yetişmiş, mesleğinde uzmanlaşmış, akademikerler, ilk fırsatı değerlendirerek, ülkelerinde, Türkiye'de çalışma ve yaşama olanaklarını değerlendiriyorlar.

Almanya uzman çalışan insan sıkıntısı çekerken, özellikle de bu iyi yetişen genç Türklerin neden Almanya'yı terkedip Türkiye'ye döndüklerini anlayamıyor, bunun nedenlerini araştırmaya koyuluyorlar sayın yetkin yöneticiler. (Bunlara "kolay gelsin" de denemiyor ki Almanca!)

Ama bir sayın Alman Bakan İstanbul'da bulmuş Almanya'da yitirdiği dönüşlerin nedenini: Türkçe adlarıymış neden! (Aydınlık içinde kal Nasrettin Hocam, torununu zorda bırakmadın yine.)

Göçmen kökenlilerin yıllarca ucuzca çalıştırılarak ekonomide büyük gelişmelere ulaşılmıştır bu ülkede, bu gerçeği hiç kimse inkar edemez. Ekonomik bunalım dönemlerinde ilk onlar işsiz kalmışlar, bu nedenlerden ötürü yaşlılık dönemlerinde de daha az emekli maaşı almak zorunda kalmışlardır.

Bu ülkenin yasaları ve hukuku burada yaşayan, çalışan ve emekli olan herkes için geçerlidir. Sosyal yardımlardan yararlanmak yasal koşullar temelinde onların da hakkıdır. Bu hakkın klanılması onların bu topluma uyum gösterdiklerinin bir diğer gerçek kanıtıdır. Görevlerini yerine getiren, haklarını kullanan bu insanları inciltmek, kötülemek hiç ama hiç kimsenin haddi değildir. Bunu iflas eden politikalarına malzeme olarak kullanmak isteyen politikacıların hiç ama hiç hakkı ve yetkisi yoktur, olmamalıdır.

Gerçekçi olmak gerekirse uyum toplumun her alanına uyumdur, bu alanlar yalnızca olumlu başarılı alanlar değildir, olumsuz ve başarılı olunamayan alanlarda, gerekli olduğunda sosyal yardım almak, askerlik yapmak, zorunlu olduğunda hapis-hanesinde yatmak bile uyumun gerçekleşmesinin göstergeleridir.

Uyumun/Entegrasyonun bir diğer olmazsa olmazı sürecin doğası gereği "farlılık" yapısıdır. Ancak bir büyük bölüme farklı bir küçük bölüm eklenirse, entegre olursa,

uyum gösterirse bu bir uyum sürecidir. Büyük bölümle özdeş olan onun bir parçasıdır, orada bir bütün içinde yok oluş, eriyiş, bütünleşme söz konusudur, ki bu erimedir, yok olmadır, asimilasyondur.

Uyumda tam örtüşme yoktur, tanım ve doğası gereği karşılıklı verip almayla büyük bölümle küçük bölümün çoğul bütünleşmesi, sonunda bütünü küçük bölümün özünü koruyarak birlikte oluşturmalarıyla gerçekleşir. Özdeşlik değil işdeşlik ve toplumsal işlerlikten söz edilebilir. Toplumsal işlerlik sağlandıysa, toplumsal barış, huzur içinde ama sürekli çözülebilir sorunların olduğu bir üst düzlemde eskisinden farklı ama daha yetkin bir yapılanma kazanacaktır yeni entegre toplum.

Yukarıdaki irdeleme toplumsal ulusal-kültürel kimliğin temeli, özü olan, hatta toplumsal-kültürel kimliğin varlık nedeni olan anadilinin konuşulması, öğrenilmesi kültürün geliştirilerek korunmasını uyumun önkoşulu durumuna getirir. Yerleşik toplumun dilini bilmek artık anadilini bilmek, büyük bölümün çağdaş kültüründen fazlasıyla almak, kendi öz kültüründen yeteri kadar vermek, ortak kültürü çoğul kültür olarak bir üst düzeyde gerçekleştirip yaşamak başarılı uyumdur. Yalnızca iyi Almanca bilerek, Alman kültürünü tüketmek sıradan bir iş, yaratıcı olmayan tek örnek bir bütünleşmedir, erimektir, yok olmadır, asimilasyondur. Ancak Alman toplumuna anadiliyle zenginlik, Türk kültürüyle güzellik katmak, üretmek, üretileni hakça paylaşmaktır uyum/entegrasyon. Almanya farklı yeni yapılanma süreci yaşarken ona artılar kazandırmaktır uyum. Nasıl Avrupa eski Avrupa değilse, Almanya da eski Almanya olmayacak, kültürel azınlık olarak Türkler de eski Türkler olarak kalmayacak, Akdeniz duyarlığını Alman nesnellığıyle mayalayarak dünya uygarlığına katkısını sağlayacaktır.

Ancak anadili Türkçenin öğrenilmediği geliştirilemediği, hatta engellendiği bir ortamda ne kültürel güzellikler çiçeklenir, ne kimlikli, kişilikli erdemli insanlar yetiştirilir, ne de toplumsal barış ve gönenc sağlanabilir. Varsa yoksa uyum, uyumsuzluk tartışmaları ve çatışmaları sürer gider. Bunun için anadilimizi devlet okullarında öğretmesek bile özel olarak öğrenme ve öğretme yol ve yöntemlerini bularak, tarihsel sorumluluk üstlenmeliyiz.

Türkçe, Türk toplumunun varlık nedeni, bu bilinçle gerekenler yapılmalı, korkmadan, yılmadan, anadilimiz konuşulmalı, öğrenilmeli, öğretilmeli, bu alanda çalışan kişi ve kuruluşlara destek olunmalıdır. Devlet okullarında Türkçe derslerinde sonun başlangıcı süreci işlerken, yeni bir başlangıçla anadili öğretiminin gerçekleşmesi önlemleri şimdiden alınmalıdır.

Hamburg, 05.11.2010

Alamanya* Türkülerinde Göçün Tarihi

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK

Alamanya* Türküleri'ni şimdiye dek bilimsel çalışmalarda malzeme olarak kullanan araştırmacıları (bkz. Öztürk 2001, s. 132-135) gözden geçirdiğimizde, bu ürünlerin, her ne sebeple olursa olsun Alamanya'ya "göçen" ve orada "yaşayan" insanları anlatan ve çoğunlukla da onlar tarafından yaratılan bir edebiyat olduğuna işaret eden tespitler karşımıza çıkar.

Alamanya Türküleri'nin yaratılma ve yayınlanma sürecine bakıldığında; 1972, 1974 ve 1975 tarihlerinden itibaren ürün sayısında kendini katlayan hızlı bir artışın olduğu ve bu artışın 1976 tarihinde zirveye ulaştığı görülür. 1977'de görece bir düşüşten sonra, 1978'de tekrar 1974 düzeyine dönüş ilginç. 1980'de görülen ikinci bir artış ise anlamlıdır. Çünkü 1973'te işçi alımının durdurulması nasıl türkü üretimine yansadıysa, 1980'deki politik çalkantılar da benzer şekilde etkili olmuştur. 1988, 1993 ve 1995 tarihlerindeki görece artışlar ise Alamanya'nın uygulamaya koyduğu (vize gibi) yeni kararlar veya Alamanya'daki işçilerin uğradıkları ırkçı saldırılar ile birlikte yorumlanmalıdır. Örn. burada 29 Mayıs 1993 tarihli Solingen cinayetini hatırlatmakla yetinelim.

Kullandıkları dile göre türküler üç gruba ayrılmaktadır: Türkçe, (Almanca/Türkçe) Karışık ve Almanca metinler. Türküler böylece seçtikleri dil itibarıyla de, yönelindikleri hedef kitleyi belirlemiş durumdadır: Öncelikle Türkler. Toplam 104 Türkçe metne 10 Almanca metin görece azdır. Bu metinlerin son dönemde yazılmış olması, ileriye dönük bir perspektifin açıklığına, yani yeni yaratılacak türkülerle, Almanca metinler lehine bir artışın olabileceğine tanıklık edebilir. Ama şunu söyleyebiliriz ki, Alamanya Türküleri'nde, Alman dinleyici kitlesi tamamen göz ardı edilmemiş, ya da en azından bu çaba hiç gösterilmemiş değildir.

Alamanya Türküleri, geleneksel Türk halk edebiyatının asal aktarma biçimi olan sözlü intikal ve yaşam sürecinde bulunmaktadır. Bu türküler yaratılanların büyük bir bölümü, sözlü edebiyatın temsilcileridir; söz yazarları arasında âşıkların varlığı bunun için en güzel kanıttır. Dolayısıyla sözlü kültürün manzum ürünlerinde görülen kalıplar ve motifler burada da karşımıza çıkar.

Metinlerin yazılı değil, ses kayıtların-

dan aktarma olduğu ve kulağa hitap edecek biçimde kurgulandığı ortaya konulmuştur. Türkülerin varyantları, şöyle böyle 30-40 yıllık bir sözlü aktarımın ve bundan doğan farklılaşmanın sonucudur. Alamanya Türküleri'nin söze ve sözlü iletişime/bildirişime verdiği önem, türkü metinlerinde görülmektedir. Âşıklar okudukları türkülerini öncelikle "söz" ve "söylem/e" olarak nitelendirirler.

Esas itibarıyla lirik üslubu benimseyen Alamanya Türküleri, dram ve nesir gibi edebiyat türlerini yardımcı öğe olarak kullanmakta, belki de manzum olarak dile getirilemeyeceğini de ifade etmeyi gözetmektedir. Diğer yandan; dinleyicinin türkülerin art alanı ve amacı üzerine bilgilendirilmesi gibi işlevi olan bu öğeler, aynı zamanda sade insanın teatral estetik gereksinmesinin karşılanması olarak da değerlendirilebilir. 115 türkü içinde 15'inin bu şekilde bir üsluba yönelmesini önemle vurgulamak gerekir: Ön Söz, Diyalog, Montaj Tekniği, Hitab (Tanrıya, Türkü kişisine, Dinleyiciye) ve Rap tarzına el atan ve böylece manzum türkü estetiğinin dışına çıkan bu örnekleri, türkü geleneği içinde göçmenliğin neden olduğu yeni oluşumlar olarak da görebiliriz.

Rap parçaları, asıl metin olarak tamamen resitatif (anlatıcı) bir tür. Bunlar da tıpkı türkülerde olduğu gibi uyak, kavuştak işlevinde metin ve ezgi kullanır. Kavuştak ezgisi çoğunluk halk müziğinden kaynaklanır. Türk işçilerinin Alamanya gurbetindeki sorunlarını dile getiren resitatif metin ile gurbet ezgisi, herhangi bir uyum içinde değilken, işlevsel olarak aynı amaca hizmet eder görünmektedirler.

Alamanya'daki Türklerin içinde buldukları psikolojik, sosyal-toplumsal koşullar ve ister hemşeri ister Alman olsun diğer insanlarla ilişkileri dil kullanımına duygusal (emosyonel) olarak doğrudan yansımaktadır. Kesinlikle birileriyle iletişim/bildirişim kurmak isteyen bir dil üslubu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Karşısında insan olmasa bile türkü kişisi, doğayı ya da kişileştirdiği Alamanya'yı, feleği, Almanca'yı kendine muhatap almakta ve kendini ifade etme çabasını göstermektedir. Bu yönelim, türkülerin ana temasını barındıran kavuştak dizelerinde çoğunlukla "soru" ya da "ünlem" cümlesi olarak karşımıza çıkar.

İster ayrı ayrı, isterse topluca bakılsın,

türkülerin üslubunda didaktik yön ağır basmaktadır. Bundan sözlü Türk göçmen edebiyatının, bir tür dayanışma edebiyatı olduğu ve sorunlara karşı direnç geliştirmeye çalışıldığı sonucu çıkarılabilir: Sorunlar bir yandan dile getirilerek hafifletilmeye çalışılıyor (paylaşım), diğer yandan öğütlerde bulunularak yol gösteriliyor (çözüm). Dua ve beddua ile umut aşılanıyor, eleştiride ölçü bazen taşlamaya (yergiyeye), bazen de aşağılamaya (hakarete) varılarak rahatlama, boşalma sağlanıyor (deşarj). "Öteki" olan Almanya yöneltilen bu aşağılama, aynı zamanda "ben"e duyulması gereken öz güveni kamçılıyor ve kendini hiç olmazsa "edebi düzlemde" türkü estetiği yardımıyla iddia etme olanağını buluyor.

Yayın tarihi belli türkülerden yola çıkarak tespit edebildiğimiz konu tarihçesinin, 1972-75 yıllarını kapsayan 1. Dönemi, Türklerin içinde buldukları duruma paralel olarak, hasret (gurbet) duygularını, yeni bir ülkeye uyum zorluklarını, gelenlerin ve kalanların açısından ailelerin parçalanmışlığını öncelikli konular olarak işliyor. Bu arada Alamanya'da, umutların ve beklentilerin gerçekleşmemesinden doğan düş kırıklığı ve değişen koşullar betimlenirken, Alamanya'ya gelmek isteyenlere uyarı yapmak gereği de duyuluyor. Ayrıca içinde bulunulan kültürün insanlarıyla, birlikte yaşadıkları ve her gün karşı karşıya geldikleri Almanlarla insani ilişkiler de türkülerde ele alınan bir konu.

1976-79 yıllarını kapsayan 2. Dönem'de ise, diğerlerine ek olarak şu konular ön plana çıkıyor: Kültür karşılaştırması, Meister'e, Almanca duyulan öfke, Şirin'in Düğünü filmine tepkiler, ailelerin birleşmesiyle oluşan yeni sorunlar, Almanlarla ilişki ve evlilikler, Türk işçilerinin mizahi tasviri, Türk-Alman dostluğuna ihanet ettiği düşünülen Almanlara eleştiri, vatandaşları için gerekli önlemleri almayan Türkiye Cumhuriyeti devletine eleştiri ve geri dönüş çağrıları. Kültürlerin karşılaşması "etkileşim ve interaksinin başlaması" diye nitelenir (Güngör 1995: 14). Birinci dönemdeki "gurbet edebiyatı"ni burada göçmen edebiyatının oluşumu takip etmektedir.

1980-90 yıllarını kapsayan 3. Dönem'de, türkülerde yeniden bir ümitsizlik duygusunun hâkim olduğunu tespit ederiz. Yukarıda sıralanan sorunların ardından iki

kültür arasında bunalan eski ve yeni kuşakların, ümitsizlik duygularını ifade etmeleri çok doğaldır. Bu dönemi karakterize eden bir önemli konu da vize şikâyeti.

Tespiti yapılabilen türkülerin son dönemini (4. Dönem) 1990-95 yılları oluşturur. Burada da yine önceki sorunlar var. Ancak ayrıca zorunlu nedenlerle Alamanya'yı çalışma mekânı ya da yurt seçenler artık burayı "acı vatan" olarak nitelendirirler. Bunu 1 Ocak 1991'de yürürlüğe konulan Yeni Yabancılar Yasası'nın bir sonucu sayabiliriz. Türkler, zorunlu olarak Alman vatandaşlığı seçeneği ile karşı karşıya bırakılmışlardır (bkz. Şen [t.y.]: 35). Türkülerin önemseydiği bir başka konu ise, Türklerin maruz kaldığı ırkçı saldırılar. Buna karşılık önerilen çözüm ise yine anlamlı: Dayanışma.

Hiç bir Alamanya Türküsü homojen bir konuyu ele almaz, daha çok bir konu kompleksinden söz edilebilir ve her türküde birden fazla konu, motif ve üslup tespit edilebilir.

Sonuç olarak vurgulanması gereken husus, geleneksel gurbet edebiyatı temeli üzerinde gelişen (Güngör 1995: 11), Alamanya'daki sözlü Türk göçmen edebiyatının konuları doğrultusunda sosyal içerikli yeni türlerin elde edilebilmesidir. Bu türler, ne tamamen gelenek sınırları içine sığmakta, ne de içinde geliştiği kültüre uymaktadır.

Tespit edilebilen konular şunlardır: Gurbet, Alamanya'da durum, Türk işçisinin vatansızlığı, Alamanya'yı eleştiri, Alman kızına aşk, Dön çağrısı, Alamanya'da evlilik, Almanın özellikleri, Mektup, Gelme uyarısı, Alamanya'da değişim, Şirin'in Düğünü, Alman dilinden şikâyet vb. Bunlar, Alamanya'da göçmen durumunda olan insanların yaşamlarına değişik açılardan yaklaşarak ortaya koyma çabalarının türkü estetiği içindeki yansımalarıdır.

Kaynakça:

Güngör, Veyis (1995): "Batı Avrupa Türk Edebiyatı". Türk Kültürü 38 (381), s. 11-16.

Öztürk, Ali Osman (2001): Alamanya Türküleri. Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü/Öncü Kolu. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Şen, Faruk (t.y.): Bonn-Ankara Hattı, Önel Verlag, Köln.

*Türkçedeki "el aman" yakınmasını çağrıştırdığından, burada "Alamanya" nitelemesini tercih ettim. AOÖ

Söyleşiler VI

Koral OKAN

Biri (der ki): Merhaba... İşte yine biraraya geldik. Nasılsın?

Öteki: Merhaba... Teşekkür ederim! İyiyim.

Biri: Merhaba... Hoş anlatımlarını hemen dinlemeğe başlamak istediğimden, geçen kez bıraktığımız yeri hatırlatmak istiyorum. En son, Platon'un köleci topluma bakış açısını konuşmuştu ve Aristoteles'in bu konudaki tezlerine geçmek üzereydik.

Öteki: Hemen. Yalnız, kölecilik konusunu daha fazla genişletmeden, Antik Yunan Toplumunda kadınlar hakkında birkaç şey söylemeye yer bırakalım. Şimdi, şu tesbitte bulunmak istiyorum: Aristoteles'in doğal kölelik teorisi, Antik Yunan'da köleliği rasyonel biçimde savunmaya yönelik en kapsamlı ve en ciddi girişimdir. Aristoteles'in kölelik teorisinin çelişkiler ile dolu olduğu söylenegelmiştir. Aristoteles de, Platon gibi, hiyerarşik bir toplum modeli tasarlar. İdeal olarak bir asker-yönetici yurttaşlar sınıfı, erdemi zedeleyici işler yaptıkları için siyasal haklara sahip olmayacak çiftçi, zanaatkâr, tacir ve işçilerden oluşan bir üreticiler sınıfı ve nihayet bir köle sınıfı düşünür; ayrıca varlığının malına göz dikebilecek yoksul çoğunluğun devlete düşmanlık besleyip tehlikeli hale gelmemeleri için siyasal haklara sahip olduğu, yasama ve yargı işlerine sınırlı katılımlarına izin verildiği bir devlet önerir. Aristoteles üreticiler sınıfını yaptıkları işin niteliğinden ötürü aslında yurttaşlığa yakıştırmaz. "Nitekim eski zamanlarda bazı kavimler arasında zanaatkarlar köle ve yabancı sayılırlardı, hatta bu yüzden bugün bile çoğu bu durumdadır. Muhakkak olan şudur ki en iyi hükümet şekli bunları vatandaş olarak kabul etmeyecektir." "Çünkü zanaatkar ve işçi hayatı yaşayan bir kimsenin faziletli olmasına imkan yoktur". Bu bakımdan, vatandaşların – arasıra kendi kendileri için yapmaları müstesna– bu gibi aşağı zanaatları öğrenmemeleri lazımdır. Eğer bunları daimi olarak yapırlarsa o zaman efendi ile köle arasında fark kalmaz. Özgür yurttaş ile köle arasındaki farkı korumak isteyen Aristoteles, bu işlerin ya kişilerin kölelerince ya da kamu hizmetindeki zanaatkar ve işçilerle yapılmasını önerir. Aristoteles'in toplum tasarımındaki hiyerarşinin ilkesi akıldır. İnsanı hayvandan ayırt eden akıldır ve insanların toplumsal hiyerarşideki yerlerini akıl biçimleri ve buna tekabül eden erdem biçimleri belirler. Bunlar Aristoteles için, Platon için de olduğu gibi, büyük ölçüde doğal niteliklerdir. Aristoteles'e göre "doğdukları andan itibaren bazı kimseler tabi olmak için, bazı kimseler ise hükmetmek için yaratılmışlardır". Dolayısıyla kölelik tabiata aykırı değildir, tabiat icabı köle olması gereken insanlar vardır. Akıl ve erdem kriterlerine göre kimilerini toplumsal hiyerarşinin aşağısında tasarlamak makul görülebilse de, Aristoteles'in bu en aşağı konumu kölelik statüsü olarak tasarlaması akli nicel değil ancak nitel sınıflandırması ile mümkün olabirdi. Nitekim "hükmedenle tabi olan arasındaki fark, derece farkı değil, bir keyfiyet farkıdır" der.

Biri: Bunlar bana son derece ters geliyor. Dinlerken, kızıyorum, tepki göstermek istiyorum.

Öteki: (Gülerek) ...tepki göstermen hiç bir şey ifade etmiyor. Tarihi geri çevirmek mümkün mü? Düşün ki, anlattıklarım, zamanımızdan 2000 yıl önce yaşanan olaylar. Tarih, bu geçmiş 2000 yıl içinde insanlık toplumunu yoğurmuş ve ona bir sürü şey katmış. Bu yüzden tarihsel gelişmeler bugün için çok şey ifade ediyor.

Biri: ...o dönemde yaşasaydım, tepkilerimi nesnelleştirmek isterdim...

Öteki: (biraz sinirlice) ...ama o dönemde yaşamıyorsun. Bunu hiç unutma. Yapman gereken, tarihsel materyalizmi, bunun yanında diyalektik materyalizmi öğrenip, şu anda yaşamının içindeki çelişkilerle uğraşman, haksızlıklara karşı çıkmak, bunlara karşı "dur" demen. "...O dönem ... o dönem ... yapardım... yıkardım ortalığı falan ..!" deyip

durma. Bugün de buna benzer şeylerle karşı karşıya kalmıyor musun? Antik Yunan toplumunun erdemi orada kaldı. Bugün senin erdeminden ne haber? Ülkemizde, "hakkim sınıfların erdemi ile işçilerin erdemi" arasında farklar oluşturuluyor, bunlar tartışma konusu ediliyor. (Sesini yükselterek)... İşte, öfkeni bu konularda dile getir ve nesnelleştir, durumları değiştirmeye çalış! (Bağırır) ... İnsanlar, koyun sürülerine dönüştü!

Biri: (Sesi, duyulur duyulmazcasına kısık ve utangaç) ... Çok haklısın.

Öteki: Unutma ki, bütün bu ilişkiler, Antik Yunan'da da, ekonomik altyapıya dayanıyor. Şimdi, daha önceden söz verdiğimiz üzere, kadınların durumunu konuşalım.

Herşeyden önce, Atina tüm yöneticileriyle bir erkek devleti olup kadınların bu demokrasi içinde doğrudan yer almadıkları görülmektedir. Kadınlar için koyulmuş olan yasalar ise, onlara yeni haklar vermek için değil, erkeklerin hakimiyetinde olan oikosları korumak ve devamını sağlamak içindir. Yani oikostaki rolüyle¹ kadın ancak bu devlette dolaylı biçimde yer almaktadır. Aristoteles, Platon gibi filozoflar kadınların toplumda en az erkekler kadar işlevsel olduklarını ama politikanın ancak erkek işi olabileceğini söylüyorlar. Atina'da vatandaşlık da ilk etapta Atinalı erkeklerin hakkıydı. Perikles zamanında kadınlar ancak Atinalı, özgür ve vatandaş bir ebeveyninden doğmuş devamında da vatandaş bir eşe sahipeseler, vatandaş olabiliyorlardı. Yine de kadının vatandaşlığı erkeklerin sahip oldukları hakları kullanma anlamına gelmiyor, ancak bir Atina oikosu için yasal erkek varis üretme misyonunu üstlenmek anlamı taşıyordu. Daha sonra, Perikles'in vatandaşlık yasalarında Atina'da vatandaş olan bir erkeğin Atinalı olmayan bir kadınla yasal olarak evlenmesine izin verilmemesine rağmen, varis konusunda bazı çözümler bulunmuştu. Eğer bir adamın yasal karısından bir erkek çocuğu yoksa mirasçı olarak başka bir kadının çocuğunu evlat edinebiliyordu. Ancak bu kadının özgür bir kadın olup bir *hetaira* ya da köle olmaması gerekiyordu.

Biri: ...amacın, toplumsal yapıyı korumak olduğu görülüyor.

Öteki: Evet, bu yasalarla amaç, neslin ve oikos'un devamı sağlamaktır. Savaş dönemlerinde Atina'da vatandaş olmak için çocukların anne ve babalarının yasal olarak evli olmalarından vazgeçilmiştir. Bu zorunluluk, savaş sonucu erkek nüfusun azalmış olmasından doğmuştur. Böylece bir vatandaş erkeğin sadece karısından değil, "kapatması" olan diğer özgür kadınlardan da sahip olduğu çocuklara vatandaşlık verilmeye başlanmıştır. Bu durum aslında Atina'nın oikos anlayışına ters düşmekle birlikte, askere ihtiyaç duyulduğu ve askerlerin de ancak vatandaş olan erkeklerden seçildiği için, kaçınılmaz bir uygulama olmuştur. Görülüyor ki, Atina'da kadınların hak ve statüleri ancak erkeklerin devletin devamını sağlayacak erkek neslinin üremesini kolaylaştırmak adına genişletiliyordu. Bunun paralelinde yeni olanakların istismar edilmesi ve bu yolla kadınların daha özgür kılınmasını engellemek için önlemler de alınıyordu.

Biri: Eğer bunlara uyulmazsa ...?

Öteki: Kadın için ceza kölelik, erkek için ise çok ağır paralar ödemek olduğu bildirilmektedir. Atina'nın tek başına Antik Yunan dünyasındaki uygulamaları temsil edemeyeceği açıktır ama Atina dışındaki yerlerde kadınların durumu aydınlatacak gün ışığına çıkarılan belgeler ise henüz az sayıda ve dağınıktır.

Biri: Atina'da durum bu. Sparta'daki durum değişik mi?

Öteki: Sparta'ya ait tarihi veriler, İspartalılar'ın da yabancılara evlenmedikleri ve her Sparta'lı ebeveyninden doğan çocuğun Sparta vatandaşı olduğu geçiyor. 369'da da

Biri ile *Öteki*'nin sohbetleri, kültür, sanat ve sosyal yaşamın diğer değerlerini, bunların siyasetle olan içiçe geçmişliğini içerir. *Biri* ile *Öteki*, "Sen, ben..." veya "diğeri" olabilir; isimler önemli değildir, sadece içerikler anlam taşıyacaktır.

Spartalı kadınların Epameinondas'ın istilasına karşı ayaklanmaları da bu kadınların ülke yönetiminde etkin olduklarını düşündürüyor. Bunun yanında doğumda ölen kadınların, savaşta ölen erkekler gibi devlet hizmeti yaptıkları kabul edilerek bu durumun bir onur olarak belirtilmesi, kadınlara verilen önemi göstermektedir. Aristoteles ise, Sparta'nın 2/5'i kadınlara ait olduğunu, hele 3000'lere gelindiğinde ülke topraklarının yarısına sahip olduklarını belirtiyor. 600'lü yıllara ait Lokris'deki Zaleukos yasalarında bazı kadınlara vatandaşlık hakkı tanınıyor olsa gerek ki, bu kadınların görünüş ve ahlaki bakımdan kendilerini komik duruma düşüremeyecekleri, şehri gece terk edemeyecekleri, zina yapamayacakları, altın ve pahalı elbiseler taşıyamayacakları, eğer bunların tam tersini yapabilenler varsa zaten bunların *hetaira* oldukları belirtilmektedir. Batı Yunanistan yerleşimlerinde kadınlara ne tür haklar tanındığı bilinmemekle birlikte, Agrigentum örneğinde olduğu gibi, kadınların toplumsal hayatta daha çok yer almış olma olasılıkları vardır. Öyle ki, buradaki kadınlar 406'daki Kartaca Savaşında erkeklerle beraber savaşmışlar, komşu yerleşimdekiler ise orduları için yiyecek içecek sağlama görevini üstlenmişlerdir. Arkaik ve klasik dönemler için kadınların hukuksal konumları yanında toplumsal yaşantılarına ilişkin bilgileri içeren yazılı belgelerin neredeyse tamamının yine Atina'ya ait olduğunu görmekteyiz. Bunlara göre Atina'da kız çocuklarının çocukluktan başlayarak erkeklerle aynı fırsatlara sahip olmadıkları izlenmektedir. Az sayıda kızın okuma-yazma öğrendiğine işaret eden göstergeler varsa da kızların hiçbir zaman oğlanlar gibi eğitim görmedikleri kesindir. Çünkü erkekler kadının "aşırı" okuma-yazma öğrenmelerine karşıydılar. Kızlar ancak küçükken anneleri, akrabaları ya da bazı kölelerden mitolojik hikayeleri ve dini ritüelleri öğrenirdi. Özellikle Ksenophon Atina'daki evlilik yaşına gelmiş kızların aşırı eğitimsizliklerinden yakınırken, evlendikten sonra kocaları tarafından eğitilmeleri gerektiğini söylemektedir. Platon ise bu durumun kadınların erkeklerden daha az yetenekli olmalarından kaynaklandığı savunmaktadır.

Biri: Sparta'da durum nasıldı?

Öteki: Eğitim konusundaki istisna yine Sparta idi. Sparta'da kız çocuklar da erkek çocuklarla birlikte eğitim görüyorlardı. Kadınlara fiziksel açıdan sağlıklı nesiller yetiştirilmesi için çok önem veriliyordu. Okullarda kadınlar da erkekler gibi iyi beslenir, okuma yazma öğrenir ve tüm vücut eğitimlerini alırlardı. Batı Anadolu'da İonia kıyılarında ise kız çocuklarına Afrodit şerefine düzenlenen güzellik yarışmalarına katılmak, kutlamalarda, düğünlerde ve dini bayramlarda görev almak üzere lyra çalmak, dans etmek ve şarkı söylemenin öğretildiği bir çeşit eğitimin verildiği biliniyor. Fakat ele geçen Attika kökenli tasvirli seramikler Atina'da da aynı türden eğitimin verildiğini düşündürmektedir. Atina'da ender olarak iyi eğitim görmüş genç kadınlardan bahsedilebilir. Bunlar hetairalarla kadın düşünürlerdir ve aynı kefeye koyulmuşlardı. Çünkü hetairalar çoğunlukla akıllı ve eğitilmiş olurlar, kadın düşünürlerse en azından dışarıdan bakıldığında onlar kadar özgür bir yaşantı sürerlerdi. Bunun yanında Yunan dünyasının diğer yerlerinde yoğunken Arkaik ve Klasik dönem için Atina'dan hiçbir kadın şair çıkmaması dikkat çekicidir.

Biri: Erkeklerin hamiliği söz konusu mu?

Öteki: Evet, Atina'da kadınlar hayatları boyunca "Kyrios" denilen bir erkeğin velayeti altındaydılar. Bu hamiler ilkin baba, erkek kardeş, koca sonra da yetişkin oğul oluyordu. Kendilerine ait tek şey ise kocalarının denetiminde drahomaları çeyiz paralarıydı. Kız çocuklar erkek çocuklardan, çocuk ölümleri bakımından daha arka sıradaydı, bu yüzden yaş gelince babalar kızlarına koca arıyorlardı. Bu nedenle erkeklerin kadınlarla evlenmelerine

kadınlara verilmiş bir şeref gözüyle bakılıyor olsa gerek ki kadınlar tüm baskılara katlanıyorlardı. Kızlar eğer koca bulmak istiyorlarsa *drahomalan* olmak zorundaydı aksi taktirde bir kızın bu konuda şansı yoktu.

Biri: Bugün bile uygulanan bir töre...

Öteki: Aynen. *Drahoma* belirlenen bir para miktarıydı, zenginlerde bu 2 talentle 80 mina arasında, sıradan halkta 20 ile 10 mina arasında değişiyordu. *Drahoma* damada evlilik anlaşmasında nakit olarak veriliyordu, ama Keraikos'daki bir örnekle görüldüğü üzere bazı durumlarda taksitlendirildiği de anlaşılıyor. Eğer kızın babası ölmüş ve erkek kardeşi yoksa akrabaları bu drahomayı ödemekle yükümlüydüler. Evin eşyası da bu parayla alınıyordu. Eğer erkek nikahı bozarsa kadının drahomasını geri vermek zorundaydı. Çeyize kadının finansal garantisi gözüyle bakılıyordu ama yaşadığı müddetçe kontrolü kocasına verilmişti. Yine de kadının malı her zaman kocasınınkinden ayrı tutulmuştur. İlginçtir ki Solon yasalarında borçlarından dolayı bir adam ve çocukları köle olarak satılabilir ama karısı satılamazdı, çünkü kadın kocasının değil kendi ailesinin oikosuna aitti. Eğer koca karısından önce ölürse ve çocukları da yoksa, kadın bu drahomayla evine geri gidiyordu. Eğer çocuk varsa bu paranın bir kısmı çocuklara bırakılıyor, onlar reşit olana kadar annelerinin veya koruyucularının kontrolünde kalıyordu. Tekrar evlenen kadınlar tıpkı evlenmemiş olanlar gibi bir kez daha *drahoma* ödüyorlardı. Atina'da eğer erkek varisi kalmayan bir *oikosda* kadın tek varis ise oikos dağılmaz, yaşamına devam ederdi. Bu durumda *oikos* ait kleros'un mülkiyeti konusunda sorunları önlemek için bazı uygulamalara gidiliyordu. Öncelikle *epikleros* olarak adlandırılan varis kadının, en yakın erkek akrabalarından biriyle evlenmesi gerekiyordu. Eğer kadın zaten evliyse ve erkek çocuğu yoksa kocasından boşanmak, evleneceği erkek akrabası da karısından boşanmak zorundaydı. Genç kızlar babalarının evinde fazla kalmazlar erken evlendirilirlerdi. Çoğunlukla kızların evlenme yaşları 16-18 arasıydı ve kocaları da kendilerinden büyük olurdu. Evlenme yaşı olarak Platon, Aristoteles gibi düşünürler, Sparta'da uygulandığı üzere, 18-20 yaş arası uygun olarak önermektedirler, ki bu sağlıklı nesiller yetişebilmesi için kızların fizyolojik açıdan da gelişkin olmasını gerekli bulan bir yaklaşımdır. Evlenecek kız için "*Parthenos*" olarak kavramlaşan bakirelik önemli bir koşuldur. Bu nedenle aile tarafından kızların denetimi önem taşımaktaydı. Atina'da Solon

zamanında bir kızın babası kızının bakire olmadığını anlarsa onun artık aile ile akrabalığını bitirir ve isterse köle olarak satılabilirdi, bu durumda bir koca da zaten bulunamazdı.

Biri: Evliliğin önemi ...

Öteki: Evlilik toplumsal açıdan kadınların statüsünde önemli ve radikal bir değişiklikti. Böyle olmasının en önemli nedeni, değiştiğimiz gibi, kadınların ilerideki potansiyel erkek/vatandaş nüfusunun üreticisi olarak kabul edilmesi bağlantısında altında kaldığı yeni sosyal ve hukuki baskılar ama diğer taraftan vatandaşlık hakkı ile belki de bunun sağladığı oikos dışındaki dokunulmazlığıydı. Kadınların kendi evlenecekleri adamın seçimini yapmaları alışıldık bir durum değildi ama üst sınıfa dahil kadınlar bu konuda her zaman daha bağımsızlardı. Evlilik kurumu içinde zina Atina'da ağır bir suçtu. Zinaya Atina'da kadınların günahı gözüyle bakılırdı. Evlenmemiş bir genç kız zinaya karışmışsa köle olarak satılabilirdi. Diğer taraftan Kyrios'un hamiliği altındaki herhangi bir kadın (anne, kardeş, eş) zinaya karışsa Kyrios'un öldürmek ve zina yaptığı erkeğin de cezasını belirlemek hakkı vardı. Solon'un yasalarında bu durum açık şekilde dile getirilerek, zina yapan kadının gözler önünde öldürülmesi söylenmiştir. Zina yapan kadın eğer öldürülmezse hiçbir şekilde ömür boyu bayramlık özel giysiler taşıyamayacak ve kamuya açık yerlerle kutsal alanlara gelemeyecekti. Eğer gelirse bayram takıları ve elbiseleri parçalanarak, dövülecek ya dili kesilecek ya da idam edilecekti.

Biri: Zinaya karşı tepkinin Atina toplumunda siyasi olduğunu düşünüyorum...

Öteki: Tabii. Zina karşısında Atina'da kadınlara yapılan bu baskının nedeni, politik kaygılar taşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu yolla doğan çocuğun oikosa ait olması ve vatandaşlığa kabul edilmesi tehlikeli bir durumdur. Giritli kadınlarsa zina cezaları konusunda Atinalı kadınlara göre biraz daha şanslıydılar. Örneğin Godryn yasalarında zinalar ölüm değil para cezasıyla karşılanıyordu. Spartalılar'da ise zina konusunda herhangi bir cezaya rastlanmamıştır. Aristoteles'in Spartalı kadınlar hakkında söylediklerinden burada kadınların cinsel anlamda özgür oldukları ve zinanın bir suç olmadığı anlaşılıyor. Kadınların evin dışında dolaşmaları hoş karşılanmazdı. Bu nedenle evin dışına genellikle yaşlı bir köle (*gynaikonomos*) eşliğinde çıkabilirlerdi. Dışarda ise çoğunlukla komşularına

misafirlğe giderlerdi. Zaten çarşıda görülmezlerdi. Bu nedenle doğum, ölüm ve dini bayramlar kadınların evden ayrılmaları için birer fırsat olmalı. Genellikle bayramlarda şenlik alaylarında figüran, kurban ayininde de gerekli aletleri taşıyan din görevlisinin yardımcısı olarak yer alabiliyorlardı. Aristophenes'in değinmelerinden birinde geçtiği üzere 5. yy'da tiyatro seyircilerinin sadece erkekler olduğu anlaşılmaktadır.³ Başka kaynaklara göreyse kadınların özellikle Dionysos şenlikleri vesilesiyle tiyatroya geldikleri, ama sahneden çok uzakta ve erkeklerden ayrı oturdukları bilinmektedir.

Biri: Sahnede ...

Öteki: Sahnede kadın rollerini de erkekler oynamaktadı. Ama her koşulda kadınların kamuya açık alanları erkeklerle birarada kullanmadıkları anlaşılmaktadır. İhtiyar kadınlar ise, dışarı çıkma konusunda daha şanslıydılar, çünkü bunlar sıkça genç kadınları ziyaret ederler ve evlere doğum yaptırmaya giderlerdi. Sadece fakir kadınların ev dışında çalışmaları alışıldık bir durumdu. 6-4. yy'la ait Grekçe yazıt ve fragmanlardan bu kadınların köylerde ev işleriyle beraber tarlada işçi, köle ve hizmetçi şehirlerdeyse yine hizmetçi, köle, dokuma işçisi, çocuk bakıcısı-sütanne, çamaşırcı, temizlikçi, pazar yerlerinde satıcı, cenazelerde ölüyü yıkayıp hazırlayıcı ve ağıt yakıcı olarak çalıştıklarını anlıyoruz. Bunların yanında *sympozyumlar* başta olmak üzere erkeklerle toplu faaliyetlere katılabilen ama iyi gözle bakılmayan dansözler, flütçü kızlar, kadın düşünürler ve hiçbir zaman vatandaşlık hakkı alamamış Hetairalar vardı. Klasik dönemden başlayarak serbest hareket edebilen, özgür kadınlar ancak Hetaira'lardır. Bunlar kültürlü, kibar bazen de asil fahişelerdir. Sıradan ev kadınlarının yanında aristokrat kadınların daha özgür yaşadıklarını görüyoruz. Özellikle 7-6. yy'la ait Sappo'nun şiirlerinde bunlarla ilgili değinmeler vardır. Burada bu kadınların ağır ve pis ev işlerine gelemedikleri ve vücut bakımlarına çok önem verdikleri anlatılmaktadır. Sohbetimizi bugün noktalayalım. Sağlıcakla kal.

Biri: Teşekkür ederim ve sağlıcakla kal.

Kaynak: Ayşe Gül Akalın, Eskiçağda Grek Kadınının Toplumsal Yaşantısı, AU-DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 33, 2003.

³ Bkz. W. Schuller, Frauen in der griechischen und römischen Geschichte, 1995 s. 61

Euro-Türkler ve Kuşaklararası Bazı Farklılıklar

Istanbul Bilgi Üniversitesi Prof. Dr. Ayhan KAYA

Bu çalışmada özellikle Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler ve onların çocuklarına ilişkin bazı değerlendirmeler yapılacak ve kuşaklararası farklılıkların bir kısmı sergilenmeye çalışılacaktır. Bunu yaparken de bu ülkelerde daha önce gerçekleştirildiğim alan çalışmalarından hareketle ortaya çıkan bilimsel bazı eserlere atıfta bulunacağım (Kaya ve Kentel, 2005; Kaya ve Kentel, 2008; ve Kaya, 2009). Okuyucu açısından kolay olması için belli başlıklar altında bu farklılıkların ifade edilmesinin faydalı olacağını düşünüyorum.

Sosyo-ekonomik farklılıklar: Euro-Türklerin ekonomik düzeyleri kuşaklarla birlikte değişmiştir. Birinci kuşak arasındaki ortak söylem, 1960-70'lerde göç sürecinin başında ne kadar zor zamanlar yaşadıkları ile ilgilidir. İzleyen kuşaklar tarafından da benzer bir söylem benimsenmekle beraber konuştuğumuz farklı kuşaklardan insanlar iki kuşağın tecrübeleri arasındaki farklılığa

dikkat çekmektedirler:

"İlk geldiğimizde köyden yeni ayrılmış, bilgisiz ve cahil insanlardık. Çocuklarımıza nasıl yardım edeceğimizi bilmiyorduk, ülkedeki dili konuşamıyorduk. Çocuklarımız ilerledi. Kendi çocuklarına bizim onlara baktığımızdan daha iyi baktılar. Şimdi olumlu değişikliği fark edebiliyorum. Genç kuşaklar daha eğitimliler ve yerel ve ulusal siyasette aktif olan çok kişi var (Erkek, 61 yaş, Belçika)."

Bazı gençler yaşlıların geçmişte yaşadığı zor tecrübeler hakkında onlarla hemfikir değiller. Geçmişte yaşadığı zorlukları anlatan bir yaşlıya hitaben bir genç şöyle diyor: "Nasıl sorunlarınız oldu? Zamanınızı kahvehanelerde harcadınız... İşin size gelmesini beklediniz. İş bulmak için yeterli enerji harcamadınız". Şüphesiz, endüstriden kaçış sürecinin getirdiği bir büyük bir yoksullaşma var. Mülk sahibi olanlar ve olmayanlar arasındaki ayırım Euro-Türkler arasındaki heterojenliğin göstergesidir:

"Herşey gittikçe daha zorlaşıyor. Sanayi hayatı giderek zorlaşıyor. Hizmet sektörü büyü-

yor. Vergiler çok ağır. Toplam 1500-2000 € kazanan çiftler var. Ay sonunda 100 € borç alan insanlar tanıyorum çünkü kendi maaşları ile ayın sonunu getiremiyorlar. Tüketim fazla ve burada hayat çok pahalı..." (Erkek, 28 yaş, Belçika).

Euro-Türkler arasındaki heterojenlik tek bir sosyal sınıf olarak mobilize olmalarını imkânsız kılıyor. Onların dikkat çekici bir diğer özelliği ise Batı Avrupa'ya yeni gelen göçmenlerle kurdukları ilişkidir. Türk kökenli girişimciler yeni gelenleri düşük ücretler ve zor çalışma koşulları ile sömürme eğilimindedir. Sözgelimi, Brüksel'e yeni gelmiş bir olan Bulgar Türkü göçmen kadın, Türk olan patronun çalıştığı kahvehane de ona ne kadar kötü davrandığı ve maaşının ne kadar düşük olduğu konusunda yakınıyordu. Yeni göçmenlerin emek piyasasına girmesi eski göçmenler tarafından endişe ile karşılanır. Almanya-Türkleri eski Doğu Alman, Polonyalı ya da Romanyalı işçilerden yakınıyordu; Belçika-Türkleri ise Bulgarlardan şikâyetçi: "Şimdi de Bulgarlar

geldi, ekmeğimizi pay alıyorlar..."

Eğitim: Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda gibi Türkiye kökenlilerin yoğun olarak yaşadıkları ülkelerin sistemlerinin ortak paydası, göçmenlere ve çocuklarına mezuniyet sonrası kültürel sermayelerini ekonomik sermayeye dönüştürebilecekleri bir platform sağlayamıyor olmalarıdır. Dolayısıyla, iş piyasasında göçmen ailelere karşı ayrımcılık uygulandığı söylenebilir. Fransa'da Kuzey Afrika kökenli olup da üniversite mezunu bir nitelikli gencin işsiz kalma olasılığı %30 iken, aynı niteliklere sahip bir Fransız asıllı gencin işsiz kalma olasılığı %5'tir. Bu oran Almanya, Belçika ve Hollanda da ise %12 ve %4 şeklindedir. Bu koşullar altında genç kuşaklar için eğitim cazibesini büyük ölçüde yitirmekte, bu nedenle gençler yapısal olarak dışlanmış önceki kuşakların oluşturdukları kendi içine kapalı paralel ekonomilerde kendilerine istihdam alanları yaratmaya çalışmaktadırlar. Özellikle Müslümanların kamusal yaşamda

kendilerini sosyal olarak mobilize edeme durumu, ülkede sosyal, ekonomik ve eğitimsel sorunları 'geri kültürler'le tanımlayan güçlü zihinsel yapıların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu tür zihinsel yapılar, yurttaşlar için kapsayıcı bir eğitimin gerçekleştirilmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Sosyolog François Dubet konuyla ilgili olarak şunları gözlemlemektedir:

"Okullardaki ilişkiler, bir bütün olarak toplumdaki ilişkiler gibi, giderek ırksallaşmaktadır. Bireyler, 'etnik' kimlik sahibi kişiler olarak algılanmakta ve damgalanmaktadır. Daha basitçe söylemek gerekirse, okullar öğrencileri geçmişte işçi sınıfı çocukları olarak tanımlarken şimdilerde göçmen çocukları olarak tanımlamaktadır. Daha önceleri çocuklara babaları yoksul olduğu için sorunlu oldukları teşhisi konurken, şimdilerde, çocuk üçüncü kuşak olsa bile, babası göçmen olduğu için sorunlu olduğu teşhisi konmaktadır. Erkek çocuklarının davranışlarını geçmişte 'saldırgan' olarak tanımlarken, artık davranışın kendisi 'etnik' olarak tanımlanmaktadır." (Starkey'den alıntı, 2003: 120).

Sosyal hareketlilik ve eğitim başarısızlığı söylemlerinin ırksallaşması, Fransa'da bugün hemen hemen hiç bir Müslüman kökenli kimsenin yerel ve ulusal parlamentolarda yer almamasını beraberinde getirmiştir. Burada Fransa konusunda bir parantez açmak gerektiğini düşünüyorum. Örnek alınacak modellerin eksikliği ile ırk damgalamanın birleşmesi, Fransa'da etnik azınlığa mensup çocukların kendilerine hiçbir materyal sermaye sağlayamayan bir cumhuriyetçi söylemle özdeşleşmelerini daha fazla zorlaştırmaktadır. Fransa son zamanlarda cumhuriyetçi Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik değerlerine bağlı yurttaş yetiştirme konusunda önemli itirazlarla karşılaşmaktadır. Milli eğitim sistemi yoluyla yurttaşlık eğitimi, daima çeşitli grupların cumhuriyetçi olarak tanımlanan tek bir eğitim sistemi içinde entegre olmalarına yardım eden bir araç olarak görülmüştür. Evrensel ve liberal değerler, daima kültürel, etnik ve dinsel yönelimlerden önce gelmiştir. Bu durum, çocukların uymak zorunda oldukları, durağan ve asimilasyoncu bir Fransız toplumu sunmaktadır. Dinamik bir bakış açısı, toplumu bireylerin daha tepkisel ve daha aktif sosyal aktörler olabilecekleri bir yönde biçimlendirme olanakları sunacaktır.

2004 ve 2007 yıllarında yer yer Ferhat Kentel ile Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda'da yaptığımız derinlemesine görüşmeler ve gözlemlerde, özellikle toplumsal değişim ve krizleri en doğrudan hisseden ve yansıtan gençlerin özel durumu belirginleştiğini gözlemlemiştik. "Başarı" ya da "entegrasyon" nasıl "melez" bir şekilde ortaya çıkıyorsa, "başarısızlık" da benzer şekilde dile gelmektedir. İş veya eğitim hayatına girememe, beraberinde öfkeyi de getirmektedir. Gençlerde bir anlamda "anarşist özcülük" olarak adlandırılabilir, hiçbir yere ait olmayan ya da referansı sadece kendine yönelik olan anarşist tavırlar gelişmektedir. Bir bakıma "tutunamama" söz konusudur; tutunulabilen tek şey kurgu referanslar eşliğinde "biz" duygusudur. Bu gençlerin diline "terörist de olunur" ifadesi kolaylıkla girebilmektedir. Türkiye'den nefret edilirken, Almanya'dan da nefret edilmektedir. Her iki ülkeye veya referans dünyasına eşit uzaklıkta duyulan nefret ancak bazı durumlarda görelileşebilmektedir. Örneğin, Almanya'da bir gencin dile getirdiği gibi, "Buranın en kötü şeyi olan Alman po-

lisi bile Türk polisinden daha iyidir..."

Bu durum sonuna kadar varolma sağışı veren, haklarını koruyan bir genç tipolojisi ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu özelliğiyle yaşadıkları ülkelerin sosyo-ekonomik sistemine karşı bilenen bu gençlerin sıkıştığı iki referans dünyası bir tarafta yaşadıkları ülke diğer tarafta Türkiye değildir artık. Bundan daha basit (belki de gündelik hayatta söz konusu olduğu için daha karmaşık) bir ikilemdir ve "aile" ile "sokakların düzeni" arasındadır. Örneğin Fransa'da dinlediğimiz nispeten yaşlı ve muhafazakar çevrelerden gelen bir tanıklığa göre, "Burada çocukların geleceğinde suça bulaşmak var; çünkü baba gece gündüz çalışıyor; çocuğuna sahip çıkamıyor." Başka bir deyişle, çocuk kendisi üzerinde sembolik bir güç olarak varolan aile otoritesinin dışına çıkmamak ve sokağın sesini dinlemek arasında gidip gelmektedir. Aile çocuğunu korumak istiyor. Benzer şekilde, ev "disiplinli aile yapısını" özetlemekte; dışarıya ise tehditler ve başarısızlık ihtimalleriyle dolu, çok güçlü bir rekabete sahne olan bir mekân anlamına gelmektedir. Bu durumda yaşayan genç, bir görüşmecimizin ifade ettiği gibi "sokakta Alman, evde Türk" olmaktadır; ya da Alman gibi davranmak ve Türk gibi davranmak arasında gidip gelmektedir. Konuştuğumuz bir gencin şu ifadesi sokak ve ev arasındaki farkı oldukça iyi özetlemektedir:

"İnsanlar önceleri dil bilmiyorlardı. Babamız annemiz 'aman kavga etmeyin' diyorlardı. Şimdi kavga ediyorum. Eskiden 'zavallı Türkler'di... Şimdi Almanca biliyoruz. Alman arkadaşlarımız var. Sorun olunca şikayet ediyoruz. Bizim nesilde özgüven var. Solingen'den sonra 'biz Yahudiler gibi yanmayacağız' dedik." (Erkek, 27 yaş, Almanya).

Ancak, yine yaptığımız görüşmelere dayanarak, şiddetin, hem fiilen hem sembolik olarak hemen yakınlarda, gündelik hayatın içinde olması, beraberinde travmatik davranışları da getirmektedir. Bu durum sürekli yaşanabilecek, taşınabilecek bir yük değildir; ve sosyal olarak "başarısız" gençleri içinde buldukları gruplarda bile yalnızlığa itmektir. Öyle anlaşılmaktadır ki, bu travmalardan çıkma isteği yaldızlı sokak söyleminin ilk katının hemen altında kendini gösterebilmektedir. Gençler sadece normalleşmek istemektedirler.

Aidiyet: İlk kuşak Türkiye kökenlilerin dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi geride bıraktıkları ülkeye kendilerini daha fazla ait hissettiklerini görüyoruz. İkinci ve üçüncü kuşak Euro-Türklerin ise hem yaşadıkları ülkeye hem de Türkiye'ye eşit ölçüde yakın hissettiklerini ya da ikâmet ettikleri ülkeye daha yakın olduklarını gözlemlemekteyiz. Dolayısıyla, genç kuşaklar yaşadıkları ülkenin sosyal, siyasal, iktisadi ve kültürel yaşantısına daha fazla entegre olmuşlardır. Genç kuşaklar Türkiye ve AB arasında bir köprü oluşturmaktadır. Yaptığımız Euro-Türkler araştırmasına Almanya, Fransa ve Belçika'da yaşayan genç kuşakların sadece %25'ten az bir kesiminin Türkiye'ye daha yakın olduğunu belirtmesi çarpıcı bir bulgudur. Orta ve üst sınıf Euro-Türklerin ya yaşadıkları ülkeye daha yakın olduklarını ya da anavatanına ve ikâmet edilen ülkeye eşit ölçüde yakın olduklarını; oysa alt sınıfların Türkiye'ye daha yakın olduklarını görülmektedir.

Siyasal katılım: Genç kuşaklar arasında

siyasal katılım yönünde gittikçe artan bir eğilim olduğuna ve aynı zamanda iç siyasete karşı ilgisizliğin düşük sosyal statüde-kiler arasında oldukça yaygın bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Son yıllarda Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiye asıllı kişiler, özellikle 11 Eylül sonrasında İslam'a yönelik olarak geliştirilen dışlayıcı ve önyargılı uygulamalar karşısında kendilerini daha iyi ifade edebilmek için yerel, genel ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde gerek seçmen gerekse aday olarak yer almak suretiyle önemli bir siyasal katılım sergilemişlerdir. Bu tür göstergeler Euro-Türklerin artık siyasal anlamda da mobilize olabildiğini göstermiş ve siyasal partilerin bu kitlelerin oylarını alabilmek için yarışmaya başladıkları yönünde bazı işaretler vermeye başlamıştır.

Avrupalılık: Araştırmamızın hem niteliksel hem niceliksel verileri, Euro-Türkler arasında somut bir Avrupalılık anlayışının bulunmadığına işaret etmektedir. Fakat Alman ve Fransız çoğunluk toplumlarına ilişkin olarak da aynı gözlemi yapmak mümkündür. Derin kökleri olan bir Avrupalılık hissinin Batılı toplumlarda da bulunmadığına şüphe yoktur. Avrupalılık kimliği, tarihin başlangıcından buyana var olan bir kimlik olmayıp, AB'nin siyasi elitleri tarafından, eğitim, Avrupa yurttaşlığı ve ortak tarih ve gelecek aracılığıyla ideolojik olarak zaman içinde oluşturulmaktadır. AB, 1975 Aralık sonunda Avrupa Konseyine sunulan, üye devletlerin kendi bayrakları, marşları, mitleri, anıları, insanları, bölgeleri ve AB yurttaşlarına verilen hak ve ödevleriyle bütünleşmiş bir siyasal birim oluşturmaya teşvik eden Tindemans Raporundan (Tindemans, o zaman Belçika Başbakanıydı) bu yana, daha güçlü bir siyasal birlik sergilenmektedir (Tindemans, 1975).

Bu noktada kuşak farklarından da söz etmek gerekiyor. Genellikle 1. ve 2. kuşaklar Türkiye'de uzun yıllardır geliştirilen egemen söylemi yeniden üretmekte, son kuşak gençler ise daha çok kozmopolit kimliğin, yurttaşlığın ve kültürel farklılıkların altını çizmektedirler. Kaldı ki, kuşaklar arasındaki egemen söylem farklılıklarına bakıldığında, bu durum daha da açıkça görülmektedir. Bilindiği üzere, 1960'lı ve 70'li yıllarda birinci kuşak göçmenler ekonomik sorunlara ilişkin kaygı ve söylemler geliştirmişken, 80'li yıllarda 2. kuşak, daha çok Türkiye kaynaklı ideolojik ve siyasal içerikli söylemler üretmiştir. Öte yandan, özellikle 90'lı yılların sonlarından itibaren 3. kuşak daha çok kültürel nitelikte diyaloga, farklılığa, hoşgörüye ve çokkültürlülüğe ilişkin söylemler üretmeye ağırlık vermiştir. Diğer bir ifadeyle, 1. ve 2. kuşak orta sınıf mensupları, Türkiye'deki egemen 'Avrupalılık' söylemini yeniden üretirken, 3./4. kuşak gençler ise, farklılığın, çoğulculuğun ve yurttaşlığın altını çizen kozmopolit bir kimlik geliştirmişlerdir. Kuşaklar arasındaki farkı, farklı kuşakların değişen tepkilerini bazı görüşmeciler şu şekilde özetlemiştir:

"1. ve 2. kuşak burası ve Türkiye arasında ikilem yaşamaya devam ediyor. 3. ve 4. kuşaklar ise kesinlikle artık buradalar. Lisan öğrendiler, sosyal yapının içine girdiler. Yüksek öğrenimde çok insan var. Kendi işlerini kurdular. Bugün 'benim şu şu haklarım var' diyorlar." (Kadın, 25 yaş, Fransa)

"Okulda yabancı hissetmemi istediler. Anne babamın ezikliğini ben de hissettim; ama

artık hissetmiyorum. 'Yabancı' olarak hissetmiyorum; ama yabancılık hissini dışarıdakiler [çoğunluk toplumu] veriyor." (Erkek, 23 yaş, Almanya).

Yeni kuşaklar sadece 1. ve 2. kuşaklardan farklı değildir; aynı zamanda farklı kuşaklardan olup, asimile olanlardan da farklıdır. Bunlar arasında görüşmeciler arasında dile gelen bazı söylem örneklerini aktarabiliriz:

"Türk kökenlerini kabul etmeyen, utanan bir kesim var. Çokkültürlü, iki kültürlü insan fanatizme sapmaz. Kozmopolit ama köklerini unutmayan insanlarız. İki pasaport istiyorum inatla. İki kültür de benim için çok önemli. İkisinden de etkilenecek büyüdüm. Niçin birini bırakayım? Biz bir problem değil, çözümün bir parçasıyız. Türklerin görevi iki dünya arasında sentez bulmak, kültürel bir diyalog kurmak. Ben bunu müzikle yapıyorum... Müziğin dili evrensel; insanlar anlıyor. Çeşitli kültür eksenlerini, dokunan noktaları hissetmek mümkün. Türkiye'nin AB'ye girmesi çok mühim; İslam dünyasıyla tercümanlık yapabilecek tek ülke Türkiye, köprü..." (Erkek, 20 yaş, Belçika.)

Ya da bir başka görüşmecinin dile getirdiği gibi, söz konusu yeni kuşaklardaki ruh hali ortalama Avrupa'ninkinden de farklıdır:

"Avrupa kendisi de bilmiyor Avrupalılığın ne olduğunu. Türkiye'yi karşıya koyup kendini bulmaya çalışıyor. Biz ise göçmen olduğumuz için sınırları zaten aştık." (Kadın, 32 yaş, Almanya.)

Avrupalılığın tanımıyla ilişkili olarak, orta sınıf ve işçi sınıfı arasındaki nihai fark, orta sınıfın genel olarak Avrupalılığı bilim, bilimsel düşünce, akıl, güven, yasalar ve haklarla eşitlemesine karşın işçi sınıfının bunu adalet, yasa ve eşitlikle ilişkilendirmesidir.

Sonuç

Görünen o ki, artık Euro-Türkleri sınırlı bir takım kimlikler içerisine hapsedmek mümkün değil. Özellikle genç kuşakları sadece "Türk", "Alman" veya "Fransız" gibi tekil kimliklerle tanımlamak ya da onları kimlik krizi yaşayan "arada kalmış" insanlar olarak problematize etmek mümkün değil. Onlar farklı geleneklerden besleniyor olmanın getirdiği gerilimi bir zenginlik olarak benimsemeye başlamışlar, bu çokkültürlü ve tireli kimliklenme halini bir zenginlik olarak algılama eğilimine girmişlerdir. Kendilerine hep yöneltilen "kendini nasıl tanımlıyorsun" veya "kendini daha çok nereye ait hissediyorsun" gibi soruları artık çok anlamsız bulan kuşaklardan bahsediyoruz. Onlar her iki ülkeye de aynı mesafeye duran, hem yaşadıkları ülkenin hem de Türkiye'nin siyasetini, toplumsal yaşantısını, dilini, kültürünü ve tarihini bilen insanlar artık. Yaşadıkları alan ne sadece Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika ne de sadece Türkiye. Onlar küreselleşmenin kendilerine sağladığı olanaklarla her iki ülkeyi aynı anda yaşayan, bir anlamda nehrin iki yakasında aynı anda varolabilen, ulus-aşırı insanlar haline geldiler. Onlar artık göçmen değil, göçmen-aşırı (*transmigrant*) insanlar. Tüm bu nedenlerden ötürü bildikleri dillerin, kültürlerin, geleneklerin ve hatta dinlerin kendilerine sağladığı ayrıcalıklarla dünyanın her yerinde rahatlıkla yaşayabilme becerisini gösterebilecek çokkültürlü özneler haline geldiler.

Savulun Türkler Geliyor ya da Önyargıların Kiskacında

Lale Akgün'ün "Semra Hala" kitapları üzerine

Zehra İPŞİROĞLU

Alman Sosyal Demokrat Partisi üyesi Lale Akgün "Semra Hala Ciğer Patesi Ülkesinde" (*Tante Selma im Leberkaeseland*) adlı otobiyografik kitabından sonra "Türkleşen Parlamento, Semra Halanın Akrabaları Politika Yapıyor" (*Der getürkte Reichstag, Tante Semras Sippe Macht Politik*) kitabını Almanya'da Krüger Yayınevinde yayınladı.

Her iki anı kitabı da Türkiye kökenli göçmenlerin Almanya'daki yaşamını hümorist bir yaklaşımla alışıldan farklı bir pencereden gösteriyor. İlk kitapta altmışı yıllarda İstanbul'dan Almanya'ya gelen kentsoylu aydın bir ailenin yaşadıkları anlatılırken yıllardır Almanya'da göçmen işçilerin sorunlarıyla kilitlenmiş olan Türk imgesi alt üst ediliyor. Sözgelimi bu kitapların başkışisi Selma hala, kocası öldükten sonra dine aşırı ilgi duyup başını örten, ama içi çektiği zaman da kırmızı şarabı kafasına diken, domuz eti yapımı ciğer patesine bayılan kendine özgü bir kişilik. Kitapta Almanlarla iletişim yer yer çok komik sahnelerle anlatılıyor. Türk olmanın nasıl bir şey olduğunu çok merak eden Almanların akla hayale gelmez sorularla kemalist annenin tepesini attırmaları, sol eğilimli diş hekimi babanın ise fırsat bu fırsat Alman tanıdıkların yakasına yapıştığı gibi Türkiye ve tarihi üzerine uzun uzun politik nutuklar atması gibi.

1960 askeri darbeden sonra babam üniversiteden kovulup da Almanya'ya konuk profesör olarak çağırılınca ailemle birlikte Tübingen'e gitmiş ve orada kilise korosunda şarkı söylemeden okuldaki dans derslerine katılmaya kadar yepyeni deneyimler elde etmiş, bu arada da Türkiye'den gelmeyi başka bir gezegenden gelme gibi büyük bir ayrıcalık olarak yaşamıştım. Lale Akgün'ün kitabında karikatürleştirerek çok komik bir biçimde anlattığı yaşantıları benimkilerle birebir örtüştüğünden yer yer kahkahalarla gülerken büyük bir keyifle okudum bu kitabı.

Akgün ikinci kitabında aile yaşamından kesitlerle politik yaşamı iç içe yoğurarak hem Türklerle ilgili alışıldık klişeleri kırıyor, hem de sadece erkeklerden oluşan erkil Alman politik dünyasını alaya alıyor. Kitabın kimi kişilerini ilk kitaptan da tanıyoruz. Örneğin Anadolu kökenli bir gençle evlenen kuzini Nihal giderek maçolaşan zengin bir işadama dönüşen kocasının boyunduruğunda klasik bir evlilik sürüyor. Ama on sekiz yaşlarındaki kızları Dilara babasının baskısından dolayı bunalıma girip de anne ve babasının yanından ayrılmak isteyince, bütün aile Dilara'ya sahip çıkıyor, böylece genç kız geçici bir süre Semra halanın yanına yerleşiyor. Bu küçük örnekte bir yandan geleneksel bir yapılanma içinde birbirleriyle dayanışma içinde olan aile üyelerini görüyoruz, bir yandan da ailenin babanın gelenekçi maço tavırlarına elbirliğiyle karşı duruşunu izli-

yoruz. Bu bence modern yaşamla geleneklerin iç içe geçtiği kültürlerarası etkileşime güzel bir örnek veriyor. Bu örnek bana Almanya'da kocası tarafından şiddet gören üniversite öğrencim Demet'in yaşadıklarını anımsattı. Demet'e çok güç bir durumda üniversitedeki arkadaşları dayanışma içinde sahip çıkmışlar, böylece onun şiddet döngüsünden kurtulmasını elbirliğiyle sağlamışlardı. Her iki örnek de dayanışma, koruma, yardımlaşma eğilimlerinin geçerli olduğu geleneksel yapılanmanın modern yaşamda nasıl yapıcı bir dönüşüm geçirebileceğini gösteriyor.

Öte yandan Anadolu'dan gelen göçmenlerin bir çoğunun yaşamında geleneksel yapılanma böylesine yapıcı bir dönüşüme yol açmıyor. Tersine gelenekleri dogmatlaştırarak körü körüne savunan kolektif zihniyet modern dünyaya bir set çekerek büyük bir mahalle baskısına yol açıyor. Bu yüzden kimi genç kız babasının baskısından kurtulmıyor ya da kocasından şiddet gören kimi kadın eşinden kolay kolay ayrılmıyor. Bu tür örnekler bizde olduğu gibi Almanya'da da çoğunlukta.

Bireyin haklarına her şeyden çok değer veren modern dünyada geleneklerin de yapıcı bir dönüşüm geçirmesi doğal. Ne var ki böyle bir dönüşümün yaşanabilmesi gene eğitim ve öğrenim düzeyine bağlı. Ama Almanya'da bu sorun, sosyal bir sorundan çok kültürel bir sorun olarak gündeme geldiğinden sadece İslam kültürüne bağlanarak tek yönlü bir biçimde açıklanıyor. Bütün sorun İslamda odaklanınca, Almanlar da sorumluluktan kolaylıkla kaçabilme fırsatını yakalıyorlar.

Akgün'ün kitabında eksiklik olarak duyumsadığım tek olgu yazarın politik yaşamından kesitler sunduğu halde, Alman sosyal demokrat politikasıyla ilgili hiç bir konuyu gündeme getirmemesi. Bu açıdan da partiyi aileye benzetmesi, güzel bir buluş bile olsa, pek bir şey söylemiyor. Lale Akgün sosyal demokrat partisinde göçmenlerle ilgili sorunlardan sorumlu olduğu halde, kitapta göçmenlere yönelik nasıl bir politika izlendiği ya da izlenilmediği hakkında en küçük bir ipucu bile bulamıyoruz.

Kitabın hoşuma giden yanı ise yazarın yaşama muzip bir çocuğun gülen gözleriyle bakabilmesi. Kitabın bir çok sahnesinde yazarın yalnızca ailesiyle, komşularıyla, partiyle değil, kendisiyle de nasıl bol bol dalga geçtiğine tanık oluyoruz.

Almanya'da Türkler denince akla ilk gelen göçmenlerle birlikte yıllardır süre giden sorunlar, yani zorla evlendirilmeler, başörtülü kadınlar, töre cinayetleri, maço kültürü... Bu imge sanırım diğer ülkelerde de pek farklı değil. Geçenlerde bir konuşma yapmak üzere Graz'a çağırıldım. Viyana'dan hareket edecek olan uçak bozulunca yolcular-

dan bir kısmı, özellikle de Arap ülkelerinden gelen başörtülü çocuklu kadınlar yeni gelen küçük uçağa yerleştirilirken, diğer yolcular otobüsle götürüldüler. Ben de otobüs yolcularının arasındaydım. Avusturya'da yaşayan Türkiyeli üniversite öğrencileri ve buz pateni yarışmalarına katılan İstanbullu dansçılarla kötü talihimize küserek otobüsü beklerken, Avusturyalı bir kadın öfkeyle yanımıza geldi. "Bütün başörtülü Türkleri uçakla gönderiyorlar, biz Avusturyalıları ise ortada bıraktılar" diye ağlıyor, Avusturyalı olarak mutlaka elbirliğiyle Avusturyalıları küçük düşürücü bu durumu hemen protesto etmemiz gerektiğini söylüyordu. Bizim Avusturyalı değil Türk olduğumuzu, gidenlerin de Türk değil Arap olduğunu söylediğimizde, iyice kafası karıştı. Önce espri yaptığımızı sanıp çok güldüyse de, öğrencilerden birinin kadının densizliğine tepesi atıp onu bir güzel azarlaması kadıncağızı da, şaşkın şaşkın yanında duran eşini de iyice allak bullak etti. Sanırım insanların kafalarındaki önyargıları ya da klişeleri kırabilmeleri hiç de kolay değil.

Kuşkusuz gündelik yaşamda bu tür önyargılara sayısız örnek getirebiliriz. Ama önyargıların yalnız halk arasında değil, aydın bir çevrede de, örneğin yazar, çizer, gazeteci ve politikacıların zihniyetlerinde de sürmesi düşündürücü olduğu kadar kaygı da verici. Örneğin Hitler döneminden yakasını zor kurtarmış Yahudi kökenli ünlü yazar ve gazeteci Ralf Giordano'nun Lale Akgün'ün ilk kitabına "Semra Hala Ciğer Patesi Ülkesi'nde" gösterdiği yoğun tepki bu açıdan çok şaşırtıcıydı. Lale Akgün nasıl oluyor da Almanya'daki Türklerin sorunlarını bir çırpıda unutup ya da örtbas edip eğlenceli masallar anlatabiliyordu? İyi de Lale Akgün'ün herkes gibi kendi yaşamını anlatma hakkı yok mu, Türkiye kökenli olması töre cinayetlerinden başka bir şeyi düşünmemesini mi gerektiriyor? Ayrıca Türkiye kökenli olmak ne anlama geliyor? Türk kültürü diye kendi içinde bütünlüğü olan homojen bir kültürden sözedebilir miyiz?

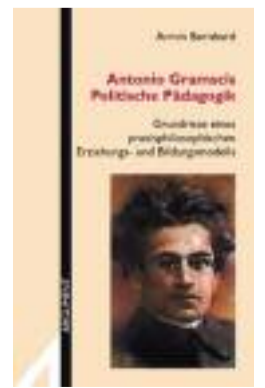
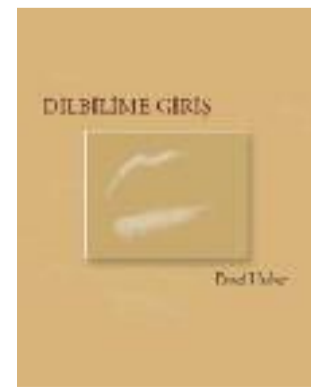
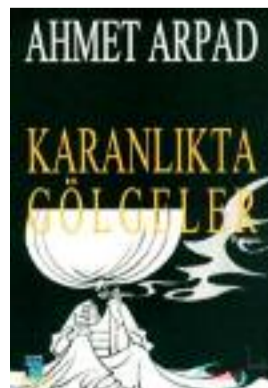
En ilginç de Giordano'nun eleştirisini destekleyen okuyucu mektuplarıydı. Bu mektuplardan birinde bir okuyucu kitabın yazarının Türk değil de, Fransız, İtalyan, kısaca başka ülkeden biri olsa, kitabı çok severek okuyacağını yazıyordu. Ama Türkiye kökenli birinin böyle bir şeyi yazması okuyucuya göre iyice absürttü. Bir Türk Türklüğünü bilip ona göre yazmalıydı.

Lale Akgün'ün kitabına bu tepkiler önyargıların Almanya'da nasıl içselleştirilmiş olduğunu yalnız sergilemekle kalmıyor, aynı zamanda insanları nasıl belli çekmecelere yerleştiren ırkçı ve faşizan bir duruşa yol açabileceğini de somut olarak gösteriyor.

Die Gaste tarafından Duisburg-Essen Üniversitesi'nde 23-24 Mayıs 2009 tarihinde düzenlenen "Göçmenlerin Anadili Sorunu ve Çözüm Önerileri Sempozyumu" sunumları ve konuşmaları - Ocak 2010

ISBN 978-3-9813430-07
Die Gaste Verlag
İsteme Adresi:
diegaste@yahoo.com

Die Gaste 'nin

III. Anadili ve Eğitim Toplantısı Simmern-Hunsrück'de Yapıldı

Anadili eğitiminin Almanca öğrenimindeki yeri ve önemi, Türkiyeli öğrencilerin eğitim sorunları ve entegrasyon konularında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantılarının üçüncüsü, "Anadili ve Eğitim – Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Göçmen Çocuklarının Sorunları" başlığı altında, 28 Kasım 2010 tarihinde ADD'nin ev sahipliğinde Simmern-Hunsrück'de yapıldı.

Simmern: Tipik Bir Almanya Kasabası

Rheinland Pfalz eyaletine bağlı Rhein-Hunsrück bölgesinde bulunan Simmern ve Rheinböllen beldeleri Ren-Mosel ve Nahe nehirlerinin ortasında yer almaktadır.

7.934 nüfusun yaşadığı Simmern'de, yaklaşık 1.000 Türkiyeli yaşamaktadır. Türkiyeliler, çokluk Teves fren montaj fabrikası ile ZF Friedrichshafen AG'ye ait metal fabrikasında çalışmaktadırlar.

Hunsrück-Simmern ve Rheinböllen beldelerinde bulunan okullarda eğitim gören Türkiyeli göçmen çocuklarının sayısı 135 olup, bunların 53'ü ilkokul, 67'si *realschuleplus* ve 15'i de yakın çevredeki liselerde okumaktadır.

Simmern'de bir Türkçe öğretmeni (Hacı Bekir Topalak) bulunmakta ve derslere 10 öğrenci katılmaktadır.

Aynı zamanda toplantının düzenleyicisi olan Hacı Bekir Topalak'ın verdiği bilgiye göre, Türkçe dersleri haftada iki saat olup, derslerde olabildiğince Türk kültürü, Türkiye coğrafyası, Türkçe sözcük belleğinin artırılması için çaba gösterilmektedir. Türkçe dersi, tüm Rheinlandpfalz da olduğu gibi, burada da karnede MU (*Muttersprache Unterricht*) olarak yer almaktadır.

Simmern'de biri cami derneği ve diğeri Türkgücü adlı spor derneği olmak üzere iki dernek bulunmaktadır. Ayrıca Cem Alevi Cemiyeti ile Atatürkçü Düşünce Derneği yakın zamanda oluşturulmuştur.

Sosyal faaliyet olarak, sadece cami derneğinin düzenlediği kermesler bulunmaktadır.

Bunun dışında Simmern'deki Türkiyeliler için en önemli "sosyal paylaşım" ortamı düğün ve cenaze törenleri olmaktadır.

Türkiyelilerin 120'si Alman vatan-daşdır.

Toplantının açış konuşmasını yapan Hacı Bekir Topalak, Almanya'da yaşayan göçmen çocukları için düzenlenen Türkçe dersi yıllık programının uygulanmasında büyük zorluklarla karşılaştıklarını bildirdi. Çocuğun temel bilgilerden yoksun olduğunu ve bunun olması gereken bilgi düzeyine göre düzenlenmiş programın işlevsizliğine üzerinde durdu. "Ders konusu ne olursa olsun, önce kelimenin tarihsel, geleneksel, kültürel gibi anlamlarını betimlemeden ders işlemenin imkanı yok. Her konuda çocuklarımıza bir şeyler öğretmeye çalışıyorum ve bunu da haftada iki ders saatine sığdırmaya çalışıyorum" dedi.

Die Gaste Yayın Kurulu'ndan Engin Kunter, *Die Gaste* gazetesinin ortaya çıkışı ve gelişimi üzerine açıklamalarda bulundu. Almanya'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin dil ve eğitim temeline var olan sorunlarını dile getirmek, bu doğrultuda bilimsel çözüm önerilerini duyurmak ve bu konuların dile getirildiği bir platform oluşturmak amacıyla yayınlanan *Die Gaste*'nin hedefleri, amaçları ve düzenlediği etkinlikler hakkında bilgi verdi.

Die Gaste Genel Yayın Yönetmeni Zeynel Korkmaz, Alman eğitim sisteminde Türkiyeli göçmen çocuklarının dil sorununa ilişkin değerlendirmelerle bulundu.

"Başta şunu saptayalım, göçmen ailelerin çoğunluğunun evde Türkçe konuştukları biliniyor. Ve biz bu kesimi konu ediniyoruz. Çocukların temas ettikleri ilk dil yani anadilleri Türkçedir. Karşılaştığımız özel durum ise, Türkçeyle başlayan dil ediniminin, göç koşullarında ve toplum dilinin farklı olduğu, somut olarak Almanca olduğu bir ortamda gerçekleşmesidir. Diğer ifadeyle Türkçeyle başlanıyor ve dış dünya Almanca konuşuyor. Bu içinde bulunduğumuz somut bir durumdur."

Anadilinin eğitim dili düzeyinde geliştirildiği takdirde Almancanın doğru ve daha hızlı öğrenebileceğine ve bunun programlı, sistemli bir Almanca öğretimi ile gerçekleşebileceği, bunun yanı sıra uygulamanın aileleri de kapsaması

ve programın aile ortamında sürdürülmesinin sağlanması gerektiğini belirten Zeynel Korkmaz, konuşmasını "Biz *Die Gaste* olarak, anadili sorununun, belli boyutlarda eğitimde eşit fırsatlar sağlanabilmesi için can alıcı bir konu olduğunu söylüyor ve anadilinin, ancak eğitim dili düzeyinde geliştirildiği takdirde Almancanın öğrenilebileceğini savunuyoruz. Bu görüş, bilimsel bir temele sahiptir ve Alman devleti bu bilimsel sonuçlardan kesinlikle haberdardır. Bizim önerdiğimiz proje, çocuğun anadilini geliştiren ve bu gelişmeye paralel olarak eğitim dili Almancasının öğrenilmesinin sağlanmasına yöneliktir. 'Sokak dili'yle ifade edersek, amaç, 'hoch' Türkçenin üzerine 'hoch' Almanca'nın inşa edilmesidir" diyerek tamamladı.

Die Gaste Yayın Kurulu'ndan Ozan Dağhan, işgücü göçünün elli yıllık tarihine ilişkin belli başlı örnekler vererek "bilinememezlik ve unutulmuşluk içinde göç tarihimizin derinliklerinde gizlenmiş pek çok gerçek bugünün toplumsal ilişkilerini belirlemektedir" dedi. Günümüzde varlığını sürdüren sorunların anlaşılması için dünü tam anlamıyla bilmenin ve öğrenmenin ivedi bir gereksinim olduğuna dikkat çekerek "Son olarak şunu belirtmeliyim: sorunlar bir kez doğru saptandı mıydı, yapılması gereken bunları çözmektir. Ama bunun çözümü bizlere, biz Türkiyeli göçmenlere düşmektedir. Bundan ne kadar uzak durursak, ne kadar "her şeyin normal olduğunu" düşünmeye devam edersek, çocukların gelecekle o kadar karanlık olmaya devam edecektir. Artık çocukların bir an önce büyüyüp bir "işe sokmak" yerine, onların okuyabilecekleri yere kadar okumalarını sağlamak zamanı gelmiştir. Belli eğitim almış her çocuk, er ya da geç doğrunun, iyinin, güzelin, mantıklı olanın ne olduğunu bilecek ve öğrenecektir" dedi.

Sunumlardan sonra, katılımcılar sorularını

ve görüşlerini ortaya koydular.

Sıkça dile getirilen, "Öngörülen ve tartışılan proje ve programların uygulanması doğrultusunda bu sorunların çözümüne ulaşmak mümkün olacaktır. Fakat bu süre içinde çocuklarımız için ve genel olarak neler yapmalıyız?" sorusu soruldu.

Bir katılımcı, "Çocuklarımıza bilgi vermek amacıyla gereksinim duyduğumuz çocuk kitapları örneğin Türkçe olarak Almanya'nın belli başlı (temel) özelliklerini, kültürünü anlatan kitaplara ulaşmamız mümkün olmuyor. O nedenle bu bilgileri Almanca okumak zorunda kalıyoruz. Aynı zamanda Frankfurt kitap fuarı dışında ihtiyaç duyduğumuz kitapları ancak Türkiye'ye gittiğimiz zaman temin edebiliyoruz." diyerek bu konudaki önemli bir eksikliğe dikkat çekti.

Özellikle eğitim konusunda, hangi olanakların mevcut olduğu, var olan eğitim haklarının Alman eğitim sistemindeki karşılığı vb. gibi sorulara ve bu konularda bilgi vermesi gereken kurum ve kuruluşlardan yeterince ve sağlıklı yanıtlar alamadıklarına ilişkin tepkiler ortaya konuldu.

Simmern ve Rheinböllen beldelerinde yaşayan Türkiyeli göçmenler, bir yandan çocuklarının eğitim ve öğretimlerine ve de anadillerini öğrenme ve geliştirmeleri doğrultusunda verdikleri değer, diğer yandan çeşitli nedenlerle yarıda bıraktıkları ya da bırakmak zorunda kaldıkları eğitimlerine devam etme yönündeki istemleri örnek teşkil etmektedir.

Yaşadıkları tüm bu olumsuzluklara, sıkıntılara ve sorunlara rağmen çağdaş, demokratik bir yaşam sürdürme, bunu gelecek kuşaklara aktarma ve bu yaşam birikiminin geliştirilmesi için kurdukları Hunsrück-Simmern Atatürkçü Düşünce Derneği bünyesinde kültürel, sosyal ve eğitsel programlara yönelik girişimleri Türkiyeli göçmen toplumunun ortak sorunlarının çözümüne kısa ve uzun vadede sağlayacağı katkı açıktır.

